

Polonca Bratož Opaškar
Gregor Torkar

priročnik

Gospodinjstvo

za 5. razred osnovne šole

ROKUS

Polonca Bratož Opaškar
Gregor Torkar
GOSPODINJSTVO 5,
priročnik za učitelje

Recenzenti: dr. Verena Koch, dr. Matej Lahovnik, dr. Matejka Bizjak, Saša Mulec Troha

Urednica: Jelka Pogačnik

Oblikovalka: Beti Jazbec

Lektorica: Tea Mejak

Prelom: Studio Rokus

1. natis

Založba Rokus Klett, d. o. o.

Vse pravice zadržane.

Za založbo Rok Kvaternik

ROKUS

Založba Rokus Klett, d.o.o.

Stegne 9b

1000 Ljubljana

telefon: 01 513-46-00

telefaks: 01 513-46-99

e-pošta: rokus@rokus-klett.si

www.rokus-klett.si

www.knjigarna.com

CIP — Kataložni zapis o publikaciji
Narodna univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.3:64(035)

TORKAR, Gregor

Gospodinjstvo5. Priročnik [za učitelje] za 5. razred
devetletne osnovne šole / Gregor Torkar, Polonca Bratož Opaškar.
— 1. natis. — Ljubljana : Rokus 2003

ISBN 961-209-336-9

1. Bratož Opaškar, Polonca

124173824

uvod.....	5
porazdelitev vsebin.....	7
1. POGlavJE: Dom in družina pod drobnogledom.....	13
2. POGlavJE: Tudi doma so možne nesreče	16
3. POGlavJE: Kaj vse potrebujem za življenje.....	17
4. POGlavJE: Zdrav duh v zdravem telesu	19
5. POGlavJE: Kje dobim vse potrebno za življenje.....	20
6. POGlavJE: Biti urejen	21
7. POGlavJE: Gospodar svojega časa.....	22
8. POGlavJE: Kje in kako kupovati	23
9. POGlavJE: Tekstilni izdelki in obutev.....	26
10. POGlavJE: Od vlakna do oblačila	28
11. POGlavJE: Oblačila in tekstilni izdelki za dom	39
12. POGlavJE: Vzdrževanje oblačil in drugih tekstilnih izdelkov.....	43
13. POGlavJE: Obutev	45

UVOD

Pred vami je priročnik za učitelje, ki vas bo vodil pri uporabi učnega kompleta Gospodinjstvo za 5. razred devetletne osnovne šole, ki obsega učbenik, delovni zvezek, zgoščenko z računalniškim programom in mapo tekstilij.

O učbeniku

Učbenik je učenčev vodnik pri urejanju in nadgrajevanju obstoječih izkušenj in znanj ter pridobivanju novih. Zasnovan je tako, da učencu pomaga in ga spodbuja k samostojnemu in aktivnemu opazovanju, pridobivanju znanja in veščin. Izhodišče so izkušnje in predstave učencev, ki jih ob pomoči učbenika analizirajo in vrednotijo.

Učbenik je sestavljen iz trinajstih poglavij, ki se delijo na krajša podpoglavja. V njem nastopata Polona in Igor, ki učence vodita skozi ves učbenik, jih nagovarjata in spodbujata k razmišljanju. Besedilo je obogateno z ilustracijami in fotografijami, ki vsebino pojasnjujejo, pogosto na šaljiv način. Na koncu poglavij oziroma podpoglavij so vprašanja za ponavljanje in utrjevanje, kjer se učenci lahko preverijo. Učbenik zaključuje slovarček z manj znanimi pojmi.

Uporabljeni primeri v učbeniku in delovnem zvezku so le predlogi, ki jih učitelj uporabi za uresničevanje ciljev, lahko pa so napotek za lastno zasnovo dela.

V učbeniku se operativni cilji pogosto prepletajo. Nekatere cilje uresničimo pri različnih temah.

O delovnem zvezku

Delovni zvezek je funkcionalna enota z učbenikom in vsebuje različne vaje, ki so vsebinsko usklajene z učbenikom in omogočajo aktivno vključevanje učenca v učni proces. Prav tako je razdeljen na trinajst večjih tematskih sklopov, ki pojasnjujejo in konkretizirajo vsebino poglavij v učbeniku. V delovnem zvezku je zelo veliko vaj, ki so zasnovane tako, da omogočajo učencu samostojno učenje. Vaje so različno zahtevne, od takih, pri katerih je potrebno naštevanje, do nalog analiziranja, sintetiziranja in vrednotenja. Učenci svoje ugotovitve in razmišljanja vpisujejo v za to namenjene prostore. Predlogi za izvedbo posameznih vaj v delovnem zvezku so navedeni v priročniku.

O računalniškem programu

Zgoščenka je priloga delovnega zvezka. Na njej so predstavljene animacije in igrice, ki pojasnjujejo posamezne vsebine. Na zgoščenci so tudi elektronske prosojnice, kjer je dodatno pojasnjena razlaga pojmov o tekstilu in obutvi.

Seznam elektronskih prosojnic:

1. Ilustracija tekstilnih izdelkov
2. Miselni vzorec o tekstilnih vlaknih
3. Predenje kemičnih vlaken
4. Predilnik — shema predenja
5. Statve — shema tkanja
6. Tiskanje
7. Kosmatilni stroj
8. Vrste oblačil in tekstilnih izdelkov
9. Obleka z visečo in všito etiketo
10. Modni slog: razna modna obdobja, različni oblačilni slogi
11. Skica modnega oblikovalca
12. Vrste obutve
13. Obremenitve stopala pri primerno visoki peti

O mapi vzorcev

Mapo vzorcev si pripravijo učenci sami. V mapi, v katero je mogoče vpenjati liste papirja, si pripravijo razpredelnice po vzorčnem listu, ki je predstavljen v DZ. Nekaj praznih razpredelnic je v prilogi DZ. V delovnem zvezku je tudi predstavljeno, kako si zamišljamo izpolnjevanje razpredelnice.

Učenci skrbno odrežejo in pripravijo vzorce tekstilij, ki jih spoznavajo skozi proces učenja iz učbenika in DZ. Vzorce zbirajo sami ali jim jih pripravite v šoli. Zbirajo vzorce vseh linijskih in ploskovnih tekstilij (vlaknen, preje, blaga). Zaradi zelo velikega števila pojmov, ki jih morajo učenci osvojiti s področja tekstilstva, je pri pouku premalo časa za izpolnjevanje vzorčne mape. Učenci naj delo opravijo doma, z učiteljevo pomočjo naj v šoli dodajo le neznane pojme za surovino, namen ali uporabo tekstilije. Ob skrbnem zbiranju vzorcev in razvrščanju ustreznih pojmov k njim bodo učenci marsikateri pojem lažje osvojili.

O priročniku za učitelje

Priročnik za učitelje je zamisel avtorjev, kako operativne cilje učnega načrta, preoblikovane v vsebino učbenika, delovnega zvezka, mape tekstilij in računalniškega programa, realizirati pri pouku.

Priročnik prinaša:

- naslov poglavja;
- teoretično ozadje, ki naj bi učitelju pomagalo zapolniti morebitne vrzeli v širšem poznavanju vsebine, ki je težje razumljiva;
- operativne cilje, povzete po učnem načrtu;
- ključne besede, ki jih učenci morajo usvojiti;
- pojasnila in predloge za izvedbo, ki razlagajo didaktično pot in dejavnosti;
- odgovore na vprašanja za ponavljanje;
- dodatne ideje za popestritev pouka;
- seznam pripomočkov za izvedbo dejavnosti;
- seznam dodatne literature za učitelje in učence.

Nekaterih točk (označene s ležečo pisavo) ne vsebujejo vsa obravnavana poglavja, ampak zgolj tista, ki jih vsebinsko in strokovno potrebujejo.

O kompletu tekstilij za učitelje

Osvajanje pojmov iz tekstilstva je lažje, če so predstavljeni vizualno. Zato je priporočljivo, da učitelj pokaže učencem vzorce tekstilij. Komplet tekstilij smo pripravili kot samostojno enoto in ni del učnega kompleta Gospodinjstvo za 5. razred devetletne osnovne šole.

Vsem, ki se preizkušate v devetletni osnovni šoli z učnim kompletom Gospodinjstvo za 5. razred, želimo veliko uspehov ter zadovoljne in vedoželjne učence.

PORAZDELITEV VSEBIN

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja
1. Dom in družina pod drobnogledom (4 ure)					
Moje ime, priimek in naslov bivališča	– razumejo pomen imena in priimka ter domačega naslova,	ime, priimek, naslov	6–7	6	1, 2,
Ko bivališče postane dom Družina	– razvijajo vrednostno-čustveno usmerjenost in občutek odgovornosti v družini in domu,	dom, družina	8–9	6–8	3, 4, 5, 6, 7
Zakaj potrebujemo dom in družino	– interpretirajo pojme: pripadnost, varnost, zaščita, razvoj,	pripadnost, varnost, zaščita, razvoj	9–10	9	8, 9
Starši in otroci	– so zavzeti za sodelovanje in pomoč v družini,	medsebojni odnosi, delitev dela	10	9	10
2. Tudi doma so možne nesreče (2 uri)					
Prva pomoč Požar	– izdelajo poročilo o možnih nesrečah doma in varstvu pred njimi,	prva pomoč, padci, opekline, zastrupitve, udar strele, požar	11–13	10–12	11, 12, 13, 14, 15, 16, 17
3. Kaj vse potrebujem za življenje (2 uri)					
Vrste potreb Ljudje imamo različne potrebe	– razvijajo občutek odgovornosti za zadovoljevanje potreb, – formulirajo fizične, intelektualne in socialne potrebe otrok, mladine, odraslih in starejših oseb, – razvijajo občutek pomoči ljudem v stiski in ljudem s posebnimi potrebami, – predstavijo pogostnost, raznovrstnost in spremenljivost potreb,	potreba, fizična (osnovna) potreba, čustvena potreba, intelektualna potreba, socialna potreba, razkošna potreba, potrebe ljudi se spreminjajo, ljudje s posebnimi potrebami	14–15	13–14	18, 19, 20, 21
4. Zdrav duh v zdravem telesu (1 ura)					
Varujmo svoje zdravje Obisk pri zdravniku Kako skrbiš za svoje zdravje	– razvijajo odgovornost za svoje zdravje – so zavzeti za predstavljanje svojega dobrega zdravja in zdravih navad, – analizirajo pomen doma in družine za dobro fizično počutje, zdravje, higienske okoliščine, pravilno prehrano ter za varstvo pred nesrečami,	zdravje, cepljenje, higiena, pravilna prehrana, telesna aktivnost, spanje, počitek	16–21	15–17	22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32
5. Kje dobim vse potrebno za življenje (2 uri)					
Polona in Igor se odpravljata na izlet ...	– razumejo, da so viri bistveni za zadovoljevanje potreb, – razvrščajo vire, – razvijajo splošne vtise in informacijske vidike o virih, ki jih sprejemajo prek čutil,	vir, izdelek, storitev, čas, hrana, denar, okolje, energija, razumna raba virov	22–25	17–19	32, 33, 34, 35, 36
6. Biti urejen (1 ura)					
Uredi svoje stvari Kako se pravilno odločiti?	– osvajajo proces sprejemanja preprostih odločitev in/ali sprememb obnašanja,	proces odločanja, vrednote	26–27	19–21	37, 38, 39, 40

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja
7. Gospodar svojega časa (2 uri)					
Od jutra do naslednjega jutra Urnik celodnevni obveznosti	– opredelijo časovne pojme, – opredelijo porabo svojega časa, – določijo si čas za pomoč in skupne naloge v družini; učenec razloži organizacijo svojega prostega časa,	čas za prehranjevanje, čas za osebno higieno, delovni čas, polprosti čas, prosti čas, čas za spanje in počitek	28–29	21–22	41, 42,
Gospodinjsko delo je lahko tudi zabavno	– opazujejo in analizirajo gibe in čas, interpretirajo, kako bi lahko prihranili gibe in čas pri delu, – izdelajo načrt za izvajanje delovne naloge, – sklenejo in ovrednotijo, kaj jim pomeni upravljanje časa,	načrtovanje, odločanje	29–30	22	43
8. Kje in kako kupovati (6 ur)					
Kje vse lahko nakupuješ	– prepoznajo različne tipe trgovin in interpretirajo prednosti/slabosti različnih oblik nakupov,	potrošnik, trgovine, kataloška prodaja, TV-prodaja, prodaja prek interneta, prodaja na domu, prodaja s prodajnimi avtomati, priložnostne prodaje	31	23–25	44
Potrošnikove pravice	– spoznajo vlogo varstva potrošnikovih pravic,	potrošnikove pravice	32		45
Oglaševanje	– primerjajo koristnost oglasov, – kritično sprejemajo sporočila oglasov, – preudarijo, ali ponujeni izdelek potrebujejo ali ne, – oblikujejo oglas za neki izdelek ali storitev,	infomativni oglas, priporočilni oglas, primerjalni oglas, zavajajoč oglas,	33		
Denar je sveta vladar V banki Oblike denarja Kako lahko plačamo	– seznanijo se z načini plačevanja nekoč in danes, – interpretirajo funkcije denarja in razvijajo odnos do denarja,	kovanci, bankovci, knjižni denar, elektronski denar, plastični denar, menjalni posrednik, plačilno sredstvo, merilec vrednosti, hranilec vrednosti	34–35	24–25	46, 47, 48,
Zakaj starši hodijo v službo Igrajva se družinski proračun	– spoznavajo pomen in načine načrtovanja nakupov, – izdelajo finančne načrte,	prejemki, izdatki, družinski proračun	36–39	26–27	49 CD

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja
9. TEKSTILNI IZDELKI IN OBUTEV (0,5 ure)					
	– opredelijo pomen obleke in obutve za človeka, – razvrščajo znane tekstilne izdelke v skupine oblačil, skupine za dom, za šport, za industrijo, za promet ...	oblačila, obutev, zavese, preproge, posteljnina, brisače, jadra, nahrbtniki, vrvi, nepremočljiva pregrinjala, jermeni, oblazinjeno pohištvo...	44		CD 1, 2
10. OD VLAKNA DO OBLAČILA (9,5 ure)					
Kdo je napravil Vidku srajčico? (0,5 ure)	– obnovijo poznavanje pravljice Frana Levstika, – spoznajo osnovne pojme o tekstilih in njihovem nastanku,	volna, mikanje, pramen, predenje, tkanje, blago, krojenje, šivanje	45		CD
Tekstilna vlakna (2 uri)	– razlikujejo med naravnimi in kemičnimi vlakni, – razvrščajo in poimenujejo živalska in rastlinska vlakna, – razlikujejo med različnimi vrstami kemičnih vlaken, – razumejo pomen dolžine, debeline, trdnosti, upogljivosti vlaken, – razumejo pomen pojma tekstilije, – razlikujejo izvor vlaken s preskusi sežiga naravnih vlaken, – pripravijo mapo vzorcev, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev, – izdelajo slikovni miselni vzorec,	naravna vlakna, kemična vlakna, živalska vlakna, volna, dlake, svila, rastlinska vlakna, bombaž, lan, vlakna, predelana iz naravnih surovin, sintetična vlakna, dolžina, debelina, trdnost, upogljivost, tekstilije, gorljivost	46–53	39 39 40 40 41 41 42 43	3 4 DN 6 DN 5 7 8 9 10 DN CD
Preja sukanec (1 ura)	– razlikujejo prejo od sukanca, – med prsti izdelajo konček preje, – izdelajo sukanec, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,	preja, preslica, kolovrat, predivo, pramen, sukanec, kablana preja	54–55	45 45	11, 12 CD
Vrste blaga (4 ure)					
Tkanina	– razumejo način povezovanja niti v tkanino, – razumejo oblikovanje tkanine na ročnih statvah, – razlikujejo med tremi osnovnimi tkalskimi vezavami, – izdelajo tri osnovne vezave iz trakov papirja in vezavo platno iz preje, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,	osnova, votek, statve, listi, čolnicek, tkanje, vezava, platno, keper, atlas	56–59	47 48	13 14 začetek v šoli, končajo kot DN CD

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja
Pletivo	– razumejo način povezovanja niti v pletivo, – razlikujejo med pletivom in pletenino, – doma izdelajo nekaj vrst pletiva ali preprosto pletenino, – opredelijo orodje in naprave za ročno in strojno pletenje, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,	zapletanje, zanka, kvačka, pletilka, strojna igla, pletilni stroj, pletivo, pletenina	59-60		CD DN
Vlaknovina	– razlikujejo med vlaknovino, tkanino in pletivom, – razvrščajo znane tekstilije med vlaknovine, – izdelajo volнено polst, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,	koprena, polnilo, talne obloge, čistilne krpe, klobučevina	61	49	15 CD
Čipka	– seznanijo se z načini izdelave čipk, – seznanijo se z izdelavo klekljane čipke v Sloveniji,	pletena čipka, klekljana čipka, idrijska čipka	61		CD
Vezenina	– seznanijo se z načinom izdelave vezenine,	vezilna nit, vezilni vbodi, vezenina	62		CD
Plemenitenje blaga (2 uri)					
Beljenje in barvanje	– spoznajo pomen plemenitenja blaga, – razumejo pomen beljenja in barvanja, – spoznajo tehniko vzorčenja, prevezovanja, – pobarvajo svileno tkanino z naravnimi barvili,	beljenje, barvanje, tiskanje, kosmatenje, apretiranje, barvilo, barvna kopel	63	50	CD 16
Tiskanje	– razumejo način strojnega tiskanja,	šablona, vzorec	64		CD
Kosmatenje	– razumejo način kosmatenja blaga na kosmatilnem stroju, – razvrščajo kosmateno blago glede na uporabo,	bodičasti valji, mehak otip, kosmateno blago	64		CD
Apretiranje	– spoznajo pomen nanosa umetnih snovi na blago, – opredeljujejo lastnosti blaga glede na nanos apreture,	apretura, krčenje blaga, mečkavost blaga, gorljivost blaga, odbojnost vode, neprepustnost za veter	65		CD
	– izdelajo slikovni miselni vzorec Od vlaken do blaga,		53	52	17 DN

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja	
11. OBLAČILA IN TEKSTILNI IZDELKI ZA DOM (4 ure)						
Vrhnja oblačila	– razvrščajo oblačila in tekstilne izdelke za dom glede na namen uporabe, – ugotavljajo, kakšno blago je primerno za določeno vrsto oblačila, – izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,	hlače, krilo, suk-njič, jopica, pulo-ver, majica, plašč, dežni plašč, vetrovka, rokav-ice, šal, pokrivala, modrček, pižama, spalna srajca, nogavice, dres, kopalke, trenirka, vetrovka, prt, pogrinjek, kuhinj-ska brisača, prijemalka, pred-pasnik, brisača, umivalna krpica, kopalni plašč, vzmetnica, nadv-ložek, vzglavnik, posteljnina, zavese, preproge, talne in stenske obloge, prevleke	68–73	54	CD 18	
Spodnje perilo						
Športna oblačila						
Tekstilni izdelki v gos-podinjstvu						
Tekstilni izdelki za osebno higieno						
Tekstilni izdelki za opremo postelj					54	19
Tekstilni izdelki za stanovanjsko opremo						
Izdelava oblačil	– opišejo, kako se izdelava oblačila, – seznanijo se z industrijskim načinom izdelave oblačil, – razlikujejo pomen gospodinjskih in industrijskih šivalnih strojev,	šivanje, šivalna igla, gospodinjski šivalni stroj, dvojni prešivni vbod	74–75	CD		
Oblačila in moda	– razumejo pomen sloga oblačenja, – razumejo pojem moda, – izdelajo modno skico oblačila, – izberejo barvo in opišejo vrsto blaga za skicirano oblačilo,	slog oblačenja, moda, modna skica	76	54 55	20 21 CD	
Oblačila in naku-povanje	– ugotavljajo merila za nakup novih oblačil, – ugotavljajo pomen lastnosti blaga pri uporabi, – izvajajo preskuse lastnosti blaga,	lastnosti blaga, barva, videz, otip, mečkavost, vpojnost, vodoodbojnost, trdnost, raz-teznost, prožnost, odpornost proti drgnjenju	77	56	22	
Kako so označena oblačila in drugi tekstilni izdelki	– seznanijo se s pomenom oznak na oblačilu,	viseča etiketa, všita etiketa	78			
	– izdelajo slikovni miselni vzorec o oblačilih, – spoznajo pomen oznak, simbolov za vzdrževanje tekstilnih izdelkov,	simboli, oznake, pranje, sušenje, likanje, beljenje, kemično čiščenje	79 80–81	58 60	23 DN 24	

	Cilji: Učenci:	Pojmi	stran v U	stran v DZ	vaja
12. VZDRŽEVANJE OBLAČIL IN DRUGIH TEKSTILNIH IZDELKOV (2 uri)					
Pranje	– razvrščajo perilo po barvah, vrstah vlaken in namenu, – določajo temperaturo pralne kopeli za posamezno vrsto perila, – izbirajo vrsto pralnega sredstva glede na barvo in vrsto vlaken perila, – ugotavljajo pomen simbolov na embalaži pralnih sredstev, – spoznavajo škodljiv vpliv nekaterih pralnih sredstev na okolje,	pralni prašek, tekoče pralno sredstvo, pripomočki za mehčanje, pripomočki za odstranjevanje madežev, fosfati, fosfatni krog	81–84	60	25 CD
Sušenje	– razlikujejo med sušenjem perila na zraku in v sušilnem stroju, – izbirajo način sušenja za posamezno vrsto perila,	vrv za sušenje, sušilni stroj	84		
Likanje	– razumejo smisel izbire temperature za posamezno vrsto perila glede na vrsto vlaken, – prepoznajo različne naprave in pripomočke za likanje, – seznanijo se z nevarnostjo in možnimi nesrečami pri likanju,	likalnik, likalna deska, likalni stroji	85–86	62	26
	– Izdelajo slikovni miselni vzorec o negi in vzdrževanju oblačil,			63	27 DN
OBUTEV (2 uri)					
	– utemeljijo pomen zdrave obutve,	obutev za vsakdanjo rabo, otroška obutev, športna obutev, ortopedska obutev, zaščitna obutev, copati	88–90	65	28
Materiali za izdelavo obutve	– naštejejo in ovrednotijo materiale za obutev,	usnje, sintetični materiali, tekstilni materiali	91		
Označevanje velikosti obutve	– razumejo oznake in velikosti obutve,	francoski sistem, angleški sistem	91	65	29
Vzdrževanje in nega obutve	– spoznajo pravilne postopke vzdrževanja obutve.	sredstva in pripomočki za vzdrževanje: ščetinasta krtača, krema, impregnacijska sredstva, mleko za čiščenje usnja	92		

POGLAVJA OD 1 DO 8: Modul Ekonomika gospodinjstva

1. POGLAVJE:

Dom in družina pod drobnogledom

U 6—10 in DZ 6—9

4 šolske ure

Družina je ena temeljnih oblik vsakdanjega življenja ljudi, zato ji pri predmetu gospodinjstvo namenimo vodilno mesto. V preteklosti in danes je osnova za družino sorodstveno razmerje. V širšem pomenu je družina skupnost oseb, ki jih povezuje krvno sorodstvo, poroka ali posvojitve. V družini spoznavamo pravila in načine vedenja, medsebojne odnose, se učimo komuniciranja in družbenih pravil. Lukasova (1993) govori o družini, ki pomeni kraj največje zemeljske varnosti, kar jih imamo, pomeni zavetje za življenje in zavetje za človeka vredno umiranja. Družina pomeni torej vedeti, da imamo na tem svetu prostor, ki ga ne moremo izgubiti, mesto, kjer smo vedno dobrodošli. Otrok se v družini lahko uči, kaj pomeni biti tu za nekaj, kaj pomeni biti tu za nekoga in kaj biti tu drug za drugega (Zalokar Divjak, 1996). Cilji te tematike se dosegajo tudi pri predmetih družba in spoznavanje okolja.

Operativni cilji

Učenci:

- razumejo pomen imena in priimka ter domačega naslova,
- razvijajo vrednostno-čustveno usmerjenost in občutek odgovornosti v družini in domu,
- interpretirajo pojme: pripadnost, varnost, zaščita, razvoj,
- so zavzeti za sodelovanje in pomoč v družini.

Ključne besede

ime, priimek, naslov, dom, družina, pripadnost, varnost, zaščita, razvoj, medsebojni odnosi

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učence spodbujamo k samostojnemu in aktivnemu razmišljanju o svojih izkušnjah in predstavah o domu in družini, ki jih poglobijo, razširijo in nadgradijo z novimi.

Vaja 1 v DZ. Učenci razmišljajo o pomenu imena, priimka in naslova bivališča.

MOJE IME, PRIIMEK IN NASLOV BIVALIŠČA

Vaja 2 v DZ. Izdelovanje družinskega drevesa zahteva nekaj več časa, zato priporočamo, da nalogo dokončajo doma.

KO BIVALIŠČE POSTANE DOM

Učenci si ogledajo fotografije bivališč v učbeniku str. 8. V DZ napišejo, na kaj pomislijo ob besedi dom. Njihova razmišljanja so izhodišče za obravnavo podpoglavja.

KAKŠNA JE TVOJA DRUŽINA

Učenci si ogledajo risbo Polonine družine v učbeniku str. 9. V DZ napišejo, na kaj pomislijo ob besedi družina. Njihova razmišljanja so izhodišče za obravnavo podpoglavja.

V učbeniku na strani 9 so predstavljeni različni tipi družin. Učenec analizira svojo družino.

Vaja 7 v DZ. Učni načrt poznavanja teh pojmov ne predvideva, zato izvajanje vaje 7 prepuščamo vaši presoji.

Pripomočki papir, barvice

Dodatne ideje za popestritev pouka

Izdelovanje družinskega drevesa lahko popestrimo s fotografijami in življenjepisi sorodnikov. S tem dobi vaja nove socialne, ekonomske, estetske in zgodovinske razsežnosti.

Dodatna literatura

1. Bruzzone, Catherine (1999): Vse o meni: jaz. Ljubljana: Mladinska knjiga.
2. Lukas, Elizabeth (1993): Družina in smisel. Celje: Mohorjeva družba.
3. Pogačnik, Jelka (1993): Srček za Nino. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Zalokar Divjak, Zdenka (1996): Vzgoja JE ... NI znanost. Ljubljana: Educy.
5. Sanders, Pete (1999): Nove družine, Zbirka Spregovorimo. Ljubljana: DZS.
6. Puhar, Alenka (1982): Prvotno besedilo življenja. Zagreb: Globus.
7. Zalokar Divjak, Zdenka (1998): Vzgoja za smisel življenja. Ljubljana: Educy.
8. Zalokar Divjak, Zdenka (2000): Vzgajati z ljubeznijo. Krško: Gora s.p.
9. Zupančič, Ela (1984): Odkod Novakovim Mihec. Ljubljana: Univerzum.

2. POGLAVJE:

Tudi doma so možne nesreče

U 11–13 in DZ 10–12
2 šolski uri

Učenci imajo s področja prve pomoči veliko neurejenih izkušenj. Treba jim je pomagati, da jih uredijo in da se zavedo praktičnega pomena prve pomoči in varstva pred nesrečami. Cilji te tematike se dosežajo tudi pri predmetu biologija.

Operativni cilji

Učenci:

- izdelajo poročilo o možnih nesrečah doma in varstvu pred njimi

Ključne besede

prva pomoč, padci, opekline, zastrupitve, udar strele, požar

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci si ogledajo slike nevarnosti ob padcu, opeklinah in zastrupitvah v učbeniku str. 11 in razmislijo, katere nesreče se lahko pripetijo doma. Navedejo tudi nekaj primerov. Vaja 11 v DZ. V parih ali skupinah razmislijo o možnostih zmanjšanja nesreč doma.

PRVA POMOČ

Učenci spoznajo osnovna znanja iz prve pomoči ob padcih. Rešijo vajo 13 v DZ.

Učenci spoznajo osnovna znanja iz prve pomoči ob opeklinah.

Učenci spoznajo osnovna znanja iz prve pomoči ob zastrupitvah. Rešijo vajo 14 v DZ.

POŽAR

Skupaj si oglejte fotografijo požara in gasilcev v učbeniku str. 13. Pogovorite se o povzročiteljih požara in gašenju požarov.

Vaja 17 v DZ. Vaja je obsežna in zamudna, zato vam svetujemo, da jo izvajate kot skupinsko obliko dela z že pripravljenimi tlorisi šole (vsaka skupina naj analizira del šolskega poslopja).

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Zdrs, padec, opekline, zastrupitev s hrano...
2. Nevarne snovi hranimo zunaj dosega majhnih otrok, vsako gospodinjstvo naj ima gasilni aparat, stopnice naj imajo ograjo, vtičnica naj bo zaščitena z varovalom, drseča tla prekrijemo s preprogo, ki ne drsi ...
3. Opekline hladimo pod tekočo vodo najmanj pol ure. Večje opekline prekrijemo z gazo in se odpravimo k zdravniku.
4. Telefonska številka je 112.
5. Z gasilnim aparatom preprečimo požar.
6. Gorečega olja in bencina ne smemo polivati z vodo, ker voda razširi plamene.

Pripomočki

plakat, tloris šole

Dodatne ideje za popestritev pouka

Vsebinsko poglavja je moč spoznati tudi v obliki dneva dejavnosti. Pri izvedbi naj vam pomagajo gasilci in reševalci.

Dodatna literatura

1. Kovačič, Anton (1997): Prva pomoč: priročnik za učence in dijake. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.
2. Skupina avtorjev (1997): Zdravje. Prva mala enciklopedija. Murska Sobota: Pomurska založba.

3. POGLAVJE:

Kaj vse potrebujem za življenje

U 14—15 in DZ 13—14
2 šolski uri

Potreba je občutek (fiziološki ali psihološki) pomanjkanja nečesa, želja po nečem. Nastane zaradi odsotnosti tega kar, je potrebno za življenje, delo. Vse tiste stvari, ki nam služijo za zadovoljevanje naših potreb, imenujemo dobrine (v učbeniku se izogibamo pojmu dobrina in ga nadomeščamo z izdelkom). Nekatere svoje želje in potrebe lahko zadovoljimo tudi s storitvami, ki jih, navadno za plačilo, za nas opravi druga oseba. V vsakdanjem življenju je dobrin za zadovoljevanje naših potreb razmeroma malo, zato jih je treba plačati (imenujemo jih ekonomske dobrine). Omejenost sredstev za zadovoljevanje naših potreb nas sili h gospodarjenju (ekonomiziranju), varčnemu ravnanju, z njimi. Ekonomisti so prepričani, da v nasprotju z ekonomskimi dobrinami (obleka, hrana, obutev, stanarina, plačilo zdravstvenih, frizerskih, kulturnih storitev ...) pa s prostimi dobrinami (npr. zrak, voda, les, ribe ...) ni treba gospodariti, ravnati varčno, saj z njimi zadovoljimo vse svoje potrebe. Konference o trajnostnem razvoju (Rio de Janeiro, 1992; Johannesburg, 2002), nevladne organizacije (WWF, BirdLife International, Greenpeace ...) in vrsta drugih vse glasneje opozarjajo, da ekološka zmogljivost Zemlje še zdaleč ni neizčrpana. Proste dobrine potemtakem torej ne obstajajo in tega se moramo še kako dobro zavedati, saj so uničujoči posegi v okolje največji problem 21. stoletja.

V poglavju Kaj vse potrebujem za življenje se bomo ukvarjali z vrstami, nujnostjo in spremenljivostjo potreb. Pridobljeno znanje o osnovnih ali fizičnih potrebah bomo nadgradili v poglavju Zdrav duh v zdravem telesu. V poglavju Kje dobim vse potrebno za življenje bomo govorili o stvareh, ki zadovoljujejo naše potrebe. Kako gospodariti, varčno ravnati, z dobrinami bomo postopno spoznavali skozi poglavja Biti urejen, Gospodar svojega časa ter Kje in kako kupovati.

Operativni cilji

Učenci:

- razvijajo občutek odgovornosti za zadovoljevanje potreb,
- formulirajo fizične, intelektualne in socialne potrebe otrok, mladine, odraslih in starejših oseb,
- razvijajo občutek pomoči ljudem v stiski in ljudem s posebnimi potrebami,
- predstavijo pogostnost, raznovrstnost in spremenljivost potreb.

Ključne besede

potreba, fizična (osnovna) potreba, čustvena potreba, intelektualna potreba, socialna potreba, razkošna potreba, potrebe ljudi se spreminjajo, ljudje s posebnimi potrebami

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci zaprejo oči in razmislijo, kaj si ta trenutek najbolj želijo. Razmišljanja učencev zapišemo na tablo in definiramo pojem potreba.

Vaja 18 v DZ.

Učenci v učbeniku str. 14—15 spoznajo vrste potreb in razmišljajo o nujnosti potreb.

Vaja 19 v DZ.

LJUDJE IMAMO RAZLIČNE POTREBE

V učbeniku na strani 15 učenci razmišljajo o spreminjajočih se potrebah ljudi. Razmišljanja so izhodišče za obravnavo tematskega sklopa. Vaja 20 v DZ.

Vaja 21 v DZ.

V skupinah se pogovorijo o raznovrstnosti in spremenljivosti potreb človeka. Izdelajo plakat, kjer bodo predstavili, kako lahko pomagajo ljudem v stiski in ljudem s posebnimi potrebami v svojem kraju in okolici.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Potreba je vse, kar potrebujemo za življenje in delo.
2. Jabolko, obleka, kruh in zrak.
3. Nujne potrebe so tiste, ki se jih ne da odložiti ali se jim izogniti. Manj nujne potrebe so tiste, ki jih lahko za krajši čas odložimo.
4. Razkošne potrebe lahko odložimo ali se jim celo izognemo. Fizične potrebe so nujne za življenje in delo, zato se jim ne moremo izogniti ali jih odložiti za daljši čas.
5. Moje potrebe se razlikujejo od potreb dojenčka (materino mleko, daljši počitek, tekoča hrana ...).

Pripomočki

plakat

Dodatna literatura

1. Glas, Miroslav (1995): Ekonomija. Ljubljana: DZS.

4. POGlavJE:

Zdrav duh v zdravem telesu

U 16—21 in DZ 15—17

1 šolska ura

Operativni cilji

Učenci:

- razvijajo odgovornost za svoje zdravje,
- so zavzeti za predstavljanje svojega dobrega zdravja in zdravih navad,
- analizirajo pomen doma in družine za dobro fizično počutje, zdravje, higienske okoliščine, pravilno prehrano ter za varstvo pred nesrečami.

Ključne besede:

zdravje, cepljenje, higiena, pravilna prehrana, telovadba, spanje, počitek

Pojasnila in predlogi za izvedbo

V učbeniku si učenci ogledajo sliko Igorja in Polone. Igor varuje svoje zdravje, Polona je zbolela in leži v postelji. Učenci preberejo besedilo pod sliko, ki pojasnjuje Polonine bolezenske težave, in razmišljajo o svojem zdravju. Svoje misli zapišejo v DZ. To je izhodišče za obravnavo tematskega sklopa.

Učenci si svoje znanje lahko poglobijo v rubriki ALI VEŠ? (okvirček z besedilom). Namenjena je vsem radovednejšem, ki bi radi izvedeli več. Rubriko lahko s pridom uporabite za popestritev pouka ali dodatno zaposlitev učencev, ki hitreje dosegajo zastavljene učne cilje.

Vsebina 4. poglavja je obravnavana že v vrtcu in v 1. triadi osnovne šole. V poglavju Zdrav duh v zdravem telesu gre za ponavljanje in utrjevanje že znanega. Sami ocenite, kako natančno in koliko časa mu boste namenili.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Zdravnika obiščemo, kadar smo bolni in se ne počutimo dobro.
2. Da zavarujem telo pred nekaterimi povzročitelji bolezni.
3. Na zobeh se Mihi naberejo obloge, v katerih živijo mikrobi, ki povzročajo zobno gnilobo.
4. Za rast, razvoj, aktivnosti in ohranjanje zdravja.
5. Vitamini in minerali so snovi, ki skrbijo za naše zdravje in pravilno rast.
6. Učenci potrebujejo najmanj 8 ur spanja.

Pripomočki

dva lija in cevka

Dodatne ideje za popestritev pouka

Podpoglavje Telovadba lahko popestrite z razgibalnimi vajami, ki učencem povečajo koncentracijo in vlijeje novih moči.

Dodatna literatura

1. Skupina avtorjev (1997): Zdravje. Prva mala enciklopedija. Murska Sobota: Pomurska založba.

5. POGLAVJE:

Kje dobim vse potrebno za življenje

U 22–25 in DZ 17–19

2 šolski uri

Operativni cilji

Učenci:

- razumejo, da so viri bistveni za zadovoljevanje potreb,
- razvrščajo vire,
- razvijajo splošne vtise in informacijske vidike o virih, ki jih sprejemajo prek čutil.

Ključne besede:

vir, izdelek, storitev, čas, hrana, denar, okolje, energija, razumna raba virov

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci poiščejo vire, iz katerih pridobivamo izdelke (čips, želatina, svila, papir, guma). Navajamo jih na samostojno iskanje informacij. Učenčeva dejavnost rabi kot izhodišče za obravnavo tematskega sklopa. Vaja 32 v DZ.

Tabela virov in izdelkov:

Vir	Izdelek
krompir	čips
kostni mozeg	želatina
niti sviloprejke	svila
les (celuloza)	papir
kavčuk	guma

Na primeru dveh izdelkov (kruh, jogurt) učenci spoznajo vsebinsko povezanost virov in izdelkov. Za ponazoritev povezave lahko uporabite pridobivanje kateregakoli izdelka.

Risba Polone in Igorja, ki se pripravljata na izlet v naravo, je izhodišče za razmišljanje o virih. Vsak vir (čas, denar, hrana, okolje, energija) za zadovoljevanje njihovih potreb je v učbeniku na str.24–25 obširneje predstavljen. Viri so napisani z velikimi tiskanimi črkami, ker to zahteva izvedba vaje 35 v DZ.

Posebno pozornost v učbeniku namenjamo odgovornemu gospodarjenju z viri. Preseči želimo splošno uveljavljeno ekonomsko miselnost, ki ravnanju s prostimi dobrinami ne pripisuje varčnosti in gospodarnosti.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Iz virov pridobimo izdelke (kruh, hlače, rolerji, knjiga). Z njimi zadovoljujemo svoje potrebe in želje. Storitve so naročene dejavnosti, ki trajajo nekaj časa in jih opraviš za drugo osebo, navadno za plačilo (striženje, masaža, popravilo kolesa).
2. Z denarjem lahko kupiš izdelke in storitve.
3. Sonce, zemeljski plin, nafta, les ...
4. Okoljevarstvenik je vsakdo, ki varuje okolje pred uničenjem.

Dodatna literatura

1. Glas, Miroslav (1995): Ekonomija. Ljubljana: DZS.
2. Skupina avtorjev (1998): Zemlja 1998. Poročilo inštituta Worldwatch o prizadevanjih za trajnostno družbo. Radovljica: Medium, d. o. o.

6. POGLAVJE:

Biti urejen

U 26–27 in DZ 19–21

1 šolska ura

Operativni cilji

Učenci:

- osvajajo proces sprejemanja enostavnih odločitev in/ali sprememb obnašanja.

Ključne besede:

proces odločanja, vrednote

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Poglavje Biti urejen vsebinsko ni obširno, vendar zelo pomembno poglavje. Začenjamo ga z vajo 37 v DZ. Izpolnjen vprašalnik učenca spodbudi k razmišljanju o pomenu osebne urejenosti in organiziranosti.

Vaja 39 v DZ. Vaja je v obliki metode problemskega prijema, ki učenca navaja na reševanje preprostih problemov. V učbeniku na str. 27 je kratek strip, ki slikovno ponazarja proces odločanja o nakupu darila za Evo. Vsaka sličica ponazarja korak v odločanju.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Igor lažje in hitreje najde svoje stvari.

7. POGLAVJE:

Gospodar svojega časa

U 28—29 in DZ 21—22

1 šolska ura

Operativni cilji

Učenci:

- opredelijo časovne pojme,
- opredelijo porabo svojega časa,
- določijo si čas za pomoč in skupne naloge v družini; učenec razloži organizacijo svojega prostega časa,
- opazujejo in analizirajo gibe in čas,
- interpretirajo, kako bi lahko prihranili gibe in čas pri delu,
- izdelajo načrt za izvajanje delovne naloge,
- sklenejo in ovrednotijo, kaj jim pomeni upravljanje časa.

Ključne besede

čas za prehranjevanje, čas za osebno higieno, delovni čas, polprosti čas, prosti čas, čas za spanje in počitek, načrtovanje, odločanje

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci ob pomoči fotografij v učbeniku str. 19 spoznajo časovne pojme. Vaja 41 v DZ. Učenci časovno razporedijo svoje dnevne dejavnosti in jih nato razvrstijo po skupinah v razpredelnico (čas za prehranjevanje, čas za osebno higieno, delovni čas ...). Sledi naj načrtovanje dnevnega urnika, kjer razporedijo svoje dnevne obveznosti in predvidijo potreben čas. S tem se učenci urijo v organiziranju in razporejanju svojega časa.

V učbeniku str. 19—20 si ogledajo sliko stanovanjskega bloka, v katerem prebiva Polonina družina. Polona mora opraviti gospodinjska opravila, zapisana na lističu, ter pri tem porabiti čim manj časa in energije. Kot je razvidno iz slike, ima stanovanjski blok samo stopnišče.

Vaja 43 v DZ. Razpored gospodinjskih opravil, ki bo Poloni vzel najmanj časa in energije.

1. rešitev:

Odnese perilo na podstrešje.

Odnese smeti ter nadaljuje pot v trgovino in na tržnico. Na poti nazaj vzame pošto iz poštnega nabiralnika in kompot iz kleti ter se vrne v stanovanje.

2. rešitev:

Odnese smeti ter nadaljuje pot v trgovino in na tržnico. Na poti nazaj vzame pošto iz poštnega nabiralnika in kompot iz kleti ter se vrne v stanovanje.

Odnese perilo na podstrešje.

Slike gospodinjskih opravil (obešanje perila, pomivanje tal, valjanje testa in rezanje korenja) v učbeniku str. 20 zahtevajo različno količino energije. Učencu so iztočnica za razmišljanje o gospodarnem ravnanju s časom in energijo. Z uporabo učne metode igra vlog učenci začasno izvajajo gospodinjska opravila in rešujejo konkretne probleme v različnih "namišljenih" situacijah. Učenci se tako učijo načrtovanja izvajanja gospodinjskih opravil. Z opazovanjem in analizo gibov in časa želijo racionalizirati gospodinjsko opravilo.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Ne. Učenje v šoli šteje med delovni čas.
2. Največ časa porabim za spanje in počitek.
3. Z načrtovanjem dnevnih obveznosti prihraniš veliko časa in energije.
4. Čiščenje oken zahteva večjo aktivnost in navadno več časa ko rezanje zelenjave.

8. POGLAVJE:

Kje in kako kupovati

U 28—30 in DZ 21—22

4 šolske ure

Poglavje je na prvi pogled sestavljeno iz zelo različnih vsebin. Skupni imenovalec vseh podpoglavij osmega poglavja je, kje in kako kupovati. Poglavje začnemo s spoznavanjem oblik nakupovanja, sledijo potrošnikove pravice in oglaševanje. Dobršen del poglavja namenjamo denarju, ki je osnovno plačilno sredstvo in kot tako pomemben člen nakupovanja. Ob koncu smo se posvetili pomenu družine in njenih članov pri nakupovanju oziroma zadovoljevanju človekovih potreb.

Operativni cilji

Učenci:

- prepoznajo različne tipe trgovin in interpretirajo prednosti/slabosti različnih oblik nakupov,
- spoznajo vlogo varstva potrošnikovih pravic,
- primerjajo koristnost oglasov,
- kritično sprejemajo sporočila oglasov,
- preudarijo, ali ponujeni izdelek potrebujejo ali ne,
- oblikujejo oglas za neki izdelek ali storitev,
- seznanijo z načini plačevanja nekoč in danes,
- interpretirajo funkcije denarja in razvijajo odnos do denarja,
- spoznavajo pomen in načine načrtovanja nakupov,
- izdelajo finančne načrte.

Ključne besede

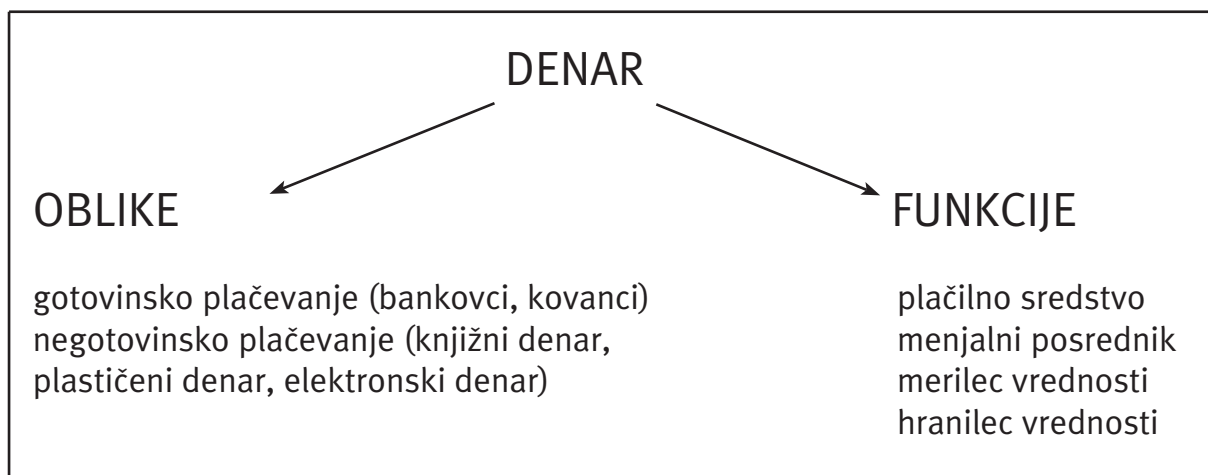
potrošnik, trgovine, kataloška prodaja, TV- prodaja, prodaja prek interneta, prodaja na domu, prodaja s prodajnimi avtomati, priložnostne prodaje potrošnikove pravice, infomativni oglas, priporočilni oglas, primerjalni oglas, zavajajoč oglas, kovanci, bankovci, knjižni denar, elektronski denar, plastični denar, menjalni posrednik, plačilno sredstvo, merilec vrednosti, hranilec vrednosti, prejemki, izdatki, družinski proračun

Pojasnila in predlogi za izvedbo

V učbeniku str. 32 so potrošniške pravice strnjene v miselnem vzorcu, ki preprosteje razlaga osem univerzalnih potrošniških pravic (Urad RS za varstvo potrošnikov, 2001):

1. Pravica do osnovnih dobrin in storitev,
2. Pravica do varnih izdelkov in storitev,
3. Pravica do razumljivih in nepristranskih informacij o izdelkih in storitvah,
4. Pravica do izbire na trgu blaga in storitev,
5. Pravica do zastopanosti in izražanja svojih stališč,
6. Pravica do sodnega varstva,
7. Pravica — ne glede na starost in spol — do izobraževanja,
8. Pravica do zdravega in trajnostno naravnega okolja.

Vaja 47 v DZ. Miselni vzorec — oblike in funkcije denarja.

Vsebina podpoglavja Zakaj starši hodijo v službo v učbeniku str. 25 ni predvidena v učnem načrtu. V učbenik smo jo vključili z namenom, da podrobneje pojasnimo vire osebnih dohodkov.

Vaja 49 v DZ. Igrica Družinski proračun učence na šaljiv način uči ravnanja z razpoložljivim denarjem. Za igranje potrebujete figurice in igralno kocko. V prilogi delovnega zvezka so lističi izdatkov, ki jih morajo učenci razrezati. Igrico lahko igrate tudi z uporabo računalniškega programa.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Trgovine, kataloška prodaja, TV- prodaja, prodaja prek interneta, prodaja na domu, prodaja s prodajni mi avtomati, priložnostne prodaje.
2. Skušaj se najprej pogovoriti s prodajalcem izdelka ali storitve. Prodajalec ti je dolžan nepravilnosti odpraviti ali zamenjati z novim izdelkom ali vrniti denar. Če s pogovorom ne moreš rešiti svojih težav, lahko vložiš pisno pritožbo. Pritožba mora vsebovati podatke o tem, kdaj je bil izdelek kupljen, po kolikšni ceni, zakaj se pritožuješ in kaj zahtevaš.
3. Oglase delimo na informativne, priporočilne in primerjalne.
4. Cilj oglaševalcev je prepričati potrošnike o nakupu izdelka.
5. Denar je plačilno sredstvo, menjalni posrednik, merilec vrednosti, hranilec vrednosti in plačilno sredstvo.
6. Oblike denarja: bankovci, kovanci, knjižni denar, plastičen denar, elektronski denar.
7. Pri negotovinskem plačevanju znesek trgovini nakaže banka z našega bančnega računa. Pri gotovinskem plačevanju pa znesek poravnamo z bankovci in kovanci.
8. Družinski proračun je znesek denarja, ki ga ima na voljo družina pri zadovoljevanju potreb svojih družinskih članov.
9. Prejemek je vsota denarja, ki ga družina prejme. Izdatek je vsota denarja, ki ga družina porabi.
10. Načrtovanje porabe omogoča varčno rabo družinskega proračuna.

Pripomočki

reklamni material, video kamera, bankovci in kovanci, igralna kocka, figurice, osebni računalnik s CD-ROM-om

Dodatne ideje za popestritev pouka

O oglasih se da marsikaj povedati. Svetujemo vam, da obravnavo podpoglavja popestrite z reklamnim materialom (katalogi, plakati, revije, TV oglasi ...). Oglase, ki jih izdelajo učenci, lahko posnamete s kamero in jih predvajate. Skupaj kritično analizirajte sporočila oglasov.

Dodatna literatura

1. Cribb, Joe (1992): Denar. Murska Sobota: Pomurska založba.
2. Dominič-Radojevič, Tatjana (1998): Finančni načrt družine Novak. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod RS za šolstvo.
3. Glas, Miroslav (1995): Ekonomija. Ljubljana: DZS.

POGLAVJA OD 9 DO 12: Modul Tekstil, oblačenje in obutev

Cilj teh poglavij je učencem pojasniti izvor surovin ter nastanek oblačil in drugih tekstilnih izdelkov. Za človeka sta pomembna izbor in nega oblačil, ki pa sta pogosto povezana z materialom in tehnološkim postopkom izdelave. Temu smo v učbeniku poskušali slediti.

V učnem programu je izpuščen postopek izdelave oblačil, zato smo ga v kratkem podpoglavju dodali za razumevanje celotnega tehnološkega procesa. Prav tako smo pri podpoglavju o vrstah blaga dodali dve ploskovni tekstiliji, čipko in vezenino, katerih poznavanja učni program ne predvideva. Obe se izdelujeta tako strojno kot tudi ročno. Omemba ročne izdelave vezenin in čipk je zaradi slovenske tradicije zelo pomembna, še zlasti v povezavi z izbirnimi predmeti devetletke, ki predvidevajo tudi poučevanje omenjenih spretnosti.

V učnem programu so tekstilije omenjene v posebnem poglavju, tako kot tekstilne surovine, tkanine, pletenine, vlaknovine in oblačila. Terminologija v tekstilstvu poimenuje vse tekstilne izdelke in polizdelke ter tekstilna vlakna z enotnim izrazom tekstilije, zato je obravnava tekstilij v posebnem poglavju nesmiselna. Cilji te tematike so obravnavani v preostalih poglavjih.

V tem delu priročnika bo učitelj lahko prebral strokovno-tehnične osnove o tehnološkem procesu, zlasti na področjih, kjer bo za doseganje ciljev pri učencih potrebna dodatna razlaga. V teoretičnem delu za učitelje je uporabljena terminologija, ki je danes uveljavljena v tekstilstvu.

9. POGlavJE:

Tekstilni izdelki in obutev

U 44 DZ 39

0,5 šolske ure

Obleka in obutev omogočata človeku zaščito pred vremenskimi vplivi. Obleka je najbolj razširjen tekstilni izdelek. Prav tako so določeni tekstilni izdelki tudi sestavni deli obutve.

Ime tekstil izhaja iz latinskega glagola *texere*, kar pomeni tkati. Danes je pomen besede mnogo širši. To je ime za najrazličnejše izdelke iz blaga, ki je lahko tkano, pleteno ali izdelano po različnih postopkih za izdelavo vlaknovin. Tekstilni izdelki so oblačila, izdelki za osebno higieno, za gospodinjstvo, za opremo stanovanj, javnih prostorov in prevoznih sredstev. Tekstilni izdelki so v uporabi tudi v industriji kot sestavni deli strojev, so nepogrešljivi v medicini itd.

Vse izdelke in polizdelke, v katerih prevladujejo tekstilna vlakna, skupaj z njimi imenujemo tekstilije. Razlikujemo enodimenzionalne (linijske), dvodimenzionalne (ploskovne) in tridimenzionalne (prostorske) tekstilije.

1. Linijske tekstilije so vlakna in preje, katerih dolžina je mnogokrat večja od širine in debeline.
2. Ploskovne tekstilije so vsa blaga, pri katerih sta dolžina in širina mnogokrat večji od debeline.
3. Prostorske tekstilije so oblačila in oblačilni dodatki, pri katerih so poudarjene vse tri dimenzije. Izdelki so lahko prostorsko izdelani že v procesu predelave vlaken (klobuki) ali preje (brezšivne pletenine) ali pa so izdelani s sestavljanjem ploskovnih tekstilij (šivana oblačila in drugi tekstilni izdelki).
V zadnjem času se k tridimenzionalnim tekstilijam uvrščajo različne tekstilije za posebne namene (filtri).

Tekstilije razdelimo tudi glede na:

1. tehnološki postopek:
 - tekstilna vlakna,
 - preje in sukanci,
 - polsti in vlaknovine,
 - prešite vlaknovine,
 - tkanine,
 - pletiva,
 - mreže,
 - čipke,
 - vezenine,
 - kompozitne tekstilije;
2. uporabo:
 - oblačilne tekstilije,
 - hišne tekstilije in tekstilije za notranjo opremo,
 - druge tekstilije (za čevljarstvo industrijo, medicinske, tehnične, arhitekturne tekstilije, geotekstilije, agrotekstilije ipd.),
 - pozamenterija (trakovi, pletenice, zadrge, tekstilni gumbi, etikete, okrasni našitki).

Operativni cilji

Cilj te tematike je vpeljati učence v poglavja o tekstilijah in obutvi.

Učenci:

- opredelijo pomen obleke in obutve za človeka,
- razvrščajo znane tekstilne izdelke v skupine oblačil, skupine za dom, za šport, za industrijo, za promet ...

Ključne besede

oblačila, obutev, zavese, preproge, posteljnina, brisače, jadra, nahrbtniki, vrvi, nepremočljiva pregrinjala, jermeni, oblazinjeno pohištvo ...

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učence spodbujamo k samostojnemu in dejavnemu razmišljanju o pomenu oblačil in obutve. Razmišljajo o tekstilnih izdelkih, ki jih poznajo. Razvrščajo jih v skupine. Pomagamo jim z ilustracijo na prosojnici ali z računalniško animacijo. V vajah 1 in 2 v DZ zapišejo svoja razmišljanja.

Odgovori na vprašanja v vaji 1:

Najprej pomislim na obleko in čevlje.

Odgovori na vprašanja v vaji 2:

Takoj po rojstvu so me prvič oblekli in obuli v copatke.

Prvi čevljički so zelo majhni in segajo dojenčku čez gležnje.

Pripomočki

elektronska prosojnica za ilustracijo različnih tekstilnih izdelkov, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Pavko Čuden, Alenka (2001): Struktura in lastnosti tekstilij, NTF — izobraževalno gradivo.

10. POGLAVJE:**Od vlakna do oblačila**

U 45—76 DZ 39—52

9,5 šolske ure

KDO JE NAPRAVIL VIDKU SRAJČICO

Učenci se lahko s pravljico Frana Levstika seznanijo pri uri slovenskega jezika ali kar pri gospodinjstvu.

Operativni cilji

Učenci:

- spoznajo ali obnovijo pravljico Kdo je napravil Vidku srajčico Frana Levstika,
- spoznajo osnovne pojme o tekstilih in njihovem nastanku.

Ključne besede

volna, mikanje, pramen, predenje, tkanje, blago, krojenje, šivanje

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci z analiziranjem pravljice spoznavajo tehnološki postopek izdelave oblačil. Lahko si pomagamo s prikazom pravljice prek animacije na računalniku.

TEKSTILNA VLAKNA

Vlakna odločilno vplivajo na lastnosti oblačil pri nošenju, zato je poznavanje različnih vrst vlaken zelo pomembno. Za tekstilna vlakna je značilno, da imajo vsaj stokrat večjo dolžino od širine, da so dovolj trdna ter upogljiva, da jih lahko združimo v niti. So tudi dovolj raztegljiva, elastična in obarvljiva.

Vlakna so polimerne spojine iz makromolekul, povezanih v fibrile. Nastajajo pri kemijskih reakcijah s sintezo iz osnovnih monomernih enot.

Naravna tekstilna vlakna (ang. natural fibres) nastajajo pri biosintezi iz naravnih polimerov, celuloze v rastlinah in beljakovin na koži živali.

Kemična tekstilna vlakna (ang. man-made fibres) se oblikujejo s pretvorbo naravnih polimerov celuloze, rastlinskih beljakovin in kavčuka (naravna guma). Te s kemičnimi postopki pretvorijo v raztopine in iz njih znova dobijo isto snov v vlaknasti obliki. To ponovno pridobivanje imenujemo regeneracija, vlakna pa regenerirana vlakna.

Lahko pa polimere (dolge molekule) izdelajo iz produktov destilacije in rafinacije nafte s kemično reakcijo sinteze (spajanja). Sintetična vlakna po vrsti sintezne reakcije delimo na polikondenzacijska, polimerizacijska in poliadicijska.

Predenje kemičnih vlaken

Naravni in sintetizirani polimeri, iz katerih izdelujejo vlakna, so trdne snovi različnih oblik (kosmiči, sekanči). Pretvorjene v težko tekočo raztopino ali talino jih potiskajo skozi majhne luknjice šob predilne naprave, kjer se v tekočini ali na zraku strdijo. To je faza predenja. Sledi faza raztezanja na večkratno dolžino.

Preglednica tekstilnih vlaken

Volna

Volna in druge dlake zrastejo iz mešička v notranji plasti kože z delitvijo celic. Vlakno raste, ker ga izpodrivajo spodnje celice. Porozenelo vlakno se obda z znojem in maščobo iz žlez. Vlakna se zato sprimejo v pramenca. Ta tvorijo runo, ki prekriva kožo ovce.

Volneno vlakno je sestavljeno iz luskinaste pokožice, pod katero je skorja. Od gostote skorje in njene enakomernosti je odvisna kodravost volne. Po sredini vlakna lahko poteka še stržen, ki je mrežast, in zato vsebuje tudi zrak. Stržen imajo le groba volnena vlakna in vse dlake.

Volno pridobivajo s striženjem živih ovc, ki jih prej operejo in posušijo. Strižejo jih enkrat do dvakrat na leto. Z različnih delov ovce pridobivajo različno kakovostno volno, ki jo zato skrbno sortirajo.

Prvi dokazi o uporabi volne so bili najdeni v Egiptu in izvirajo iz 4. in 3. tisočletja pred našim štetjem. Ovce so v Evropo pripeljali iz Azije, najprej v Španijo in Anglijo in odtod v druge dele sveta.

Svila

Svilo proizvaja gosenica sviloprejke v predilnih bradavicah. Iz nje sprede ovoj, ki se sprime z lepljivo snovjo (sericin) in se zabubi v kokon, v katerem se razvije metulj. Gosenica se hrani z murvinimi listi (gojena svila) ali pa z listi različnih dreves (divja svila — tusah). Za pridobivanje svile bube uničijo s segrevanjem v vroči vodi. V tej kokone omehčajo in jim odstranijo vrhno plast, ki ima prekrizane in zamotane niti (buret svila). Poiščejo konce niti srednjega sloja in jih odvijejo. Ker so izredno tanke, odvijejo in združijo niti od treh do osmih kokonov. Te se zlepijo z omehčanim sericinom v eno nit surove svile (grež svila). Ker je tudi ta združena nit pretanka za tkanje, pogosto za to uporabljajo svilen sukanec, ki ga posukajo iz več grež nit. Iz kratkih nit, ki jih odstranijo na začetku, spredejo buret svilo, iz daljših pa boljšo šap svilo. Sericin pri sukanju in tkanju deluje kot apretura in ga odstranjujejo s kuhanjem tkanin v vreli milnici.

Svilo so odkrili Kitajci. O začetkih pridobivanja govori legenda iz obdobja 2600 let pr. n. št. Kitajci so skrivnost pridobivanja čuvali kar 3000 let. Šele okoli leta 300 n. št. so jo razkrili Japonci. V Evropo so jo prinesli menihi okoli leta 550 n. št. Prej so svilo prinašali v Evropo kot blago, ki pa je bilo tako drago, da so ga kupovali le vladarji in bogataši.

Bombaž

Bombažno vlakno je semensko vlakno. Bombaževci so enoletne grmovnice. Cvetijo z rožnatimi, kremnimi in belimi cvetovi. Ko cvet odpade, ostane majhna kroglica, ki se razvije v trd plod. Ta je velik kot oreh, razdeljen na tri ali štiri dele. V njem je od tri do deset semen.

Vlakno zraste v plodu kot podaljšek epidermalnih celic iz semenske pokožice. Ima obliko cevke (lumna), ki je napolnjena s hranilnimi snovmi. Vlakno najprej raste, nato zori. Takrat se na stene lumna odlaga celuloza. Ko vlakna dozori, plod počni in iz njega se usujejo vlakna, ki so videti kot kosem vate. Vlakna se na zraku posušijo, pri tem pa se skrčijo, sploščijo in zvijejo, tako da imajo obliko zavitega traku.

Bombaževce gojijo v ZDA, Rusiji, Kitajski, Indiji, Egiptu, Sudanu, Siriji, Turčiji, Grčiji, Mehiki in državah Južne Amerike.

V zgodovini so bombaž poznali že 3000 let pr. n. št. v Indiji. Od tam so ga 500 let pozneje prinesli v Egipt.

Lan

Vlakno lanu je v stebelu rastline združeno v snope. Posamezna vlakna so v snope zlepljena z necelulozno snovjo pektinom in ligninom. Ti snopi vlaken so vloženi v ličje med povrhnjico in osrednjim olesenelim delom stebela. Steblu dajejo prožnost, trdnost in oporo.

Lan je bil verjetno prvo vlakno, uporabljeno v zahodnem svetu. V Švici so našli ostanke iz 10. tisočletja pr. n. št. Tudi v Egiptu so ga uporabljali za zavijanje mumij že 4500 let pr. n. št. Uporabljali so ga torej že pred bombažem.

Oznaka nekaterih vlaken

Slovensko	Angleško	Nemško	Italijansko
volna	wool	Wolle	lana
bombaž	cotton	Baumwolle	cotone
svila	silk	Seide	seta
lan	flax	Leinen	lino
akril	acrylic	Acryl	acrilico
poliester	polyester	Polyester	poliestere
poliamid	polyamid	Polyamid	poliammide
viskoza	viscose	Viskose	viscosa

Vlakna imajo:

- rodovna (generična) imena, ki izvirajo iz kemijske strukture,
- imena v skladu s pravilnikom o označevanju tekstilnih izdelkov,
- trgovska imena, ki jih za svoje vlakno določi proizvajalec.

Povezave med posameznimi imeni in novosti na področju kemičnih vlaken je mogoče spremljati na spletnih straneh Inštituta za tekstilno in grafično tehnologijo in oblikovanje pri NTF Univerze v Ljubljani.

Operativni cilji

Učenci:

- razlikujejo med naravnimi in kemičnimi vlakni,
- razvrščajo in poimenujejo živalska in rastlinska vlakna,
- razlikujejo med različnimi vrstami kemičnih vlaken,
- razumejo pomen dolžine, debeline, trdnosti, upogljivosti vlaken,
- razumejo pomen pojma tekstilije,
- razlikujejo izvor vlaken s preskusi sežiga naravnih vlaken,
- pripravijo mapo vzorcev,
- izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,
- izdelajo slikovni miselni vzorec.

Ključne besede

naravna vlakna, kemična vlakna, živalska vlakna, volna, dlake, svila, rastlinska vlakna, bombaž, lan, vlakna, predelana iz naravnih surovin, sintetična vlakna, dolžina, debelina, trdnost, upogljivost, tekstilije, gorljivost

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci v vaji 3 ob pomoči enciklopedije ugotavljajo, katero dlako uporabljamo kot vlakna.

Odgovor na vprašanje v vaji 3:

Za tekstilne izdelke uporabljamo dlako ovc, koz, zajcev, kamel, lam ...

Učence z vajama 5 in 6 v DZ vodimo k opazovanju naravnih vlaken in samostojnemu razmišljanju o lastnostih vlaken, o dolžini, debelini, trdnosti, upogljivosti in barvi.

Vaja 4 v DZ: Učenci analizirajo stebela rastlin in ugotavljajo njihovo vlaknavost. Tako spoznavajo rastlinska vlakna, ki so osnovna surovina za tekstilije rastlinskega izvora. Vajo lahko opravijo na sprehodu po naravi ali pa v šoli, če prej pripravimo rastline in potrebno orodje (nož, kamen).

Vaja 6 v DZ: Učenci si ogledajo risbo v DZ in prečrtajo živali, od katerih ne pridobivamo tekstilnih vlaken. Pri naštevanju barv naravnih živalskih vlaken si lahko pomagajo z enciklopedijo živali. Živali lahko izbirajo tudi v računalniški igrici na CD-ju.

Odgovori na vprašanja v vaji 6:

- Belo, rumenosivo, črno.
- Koza: bela, siva, rumenkasto rjava, temno rjava, črna.
- Kamela: peščeno rjava, sivkasto rjava, rdečkasto rjava, temno rjava.
- Alpaka, lama: bela, temno rjava, črna.
- Angora kunci (gojeni zajci): bela, siva, črna.

V vaji 7 učenci spoznajo videz in otip svilenih oblačil. Nalogo naredijo doma.

Odgovori na vprašanja v vaji 7:

Svilena oblačila imajo lep lesk, mehak otip in so zelo gladka.

Vaji 8 in 9 v DZ: Učenci opravijo preskuse gorljivosti živalskih in rastlinskih vlaken. S primerjavo gorljivosti živalskih z gorljivostjo las in rastlinskih z gorljivostjo papirja ugotavljajo sorodnost kemijske sestave. Učenci lahko preskuse opravijo v dveh skupinah ali pa zaradi lažjega nadzora vajo izpelje nekaj učencev pod nadzorom učitelja, preostali opazujejo.

Odgovori na vprašanja v vaji 8:

- Počasno gorenje, zunaj plamena vlakna ne gorijo.
- Ostane porozna, drobljiva črna kroglica.
- Vonj po roževini.
- Vonj pri gorenju volne in svile je enak kot pri gorenju las, ker so iz enake snovi.

Odgovori na vprašanja v vaji 9:

- Hitro in enakomerno gorenje tudi zunaj plamena.
- Ostane sivkast pepel.
- Vonj po zgorelem papirju.
- Vonj pri gorenju bombaža ali lanu je enak kot pri gorenju papirja, ker so iz enake snovi.

Učenci po prosojnici miselnega vzorca o vrstah tekstilnih vlaken utrdijo znanje o skupinah in vrstah vlaken.

Vaja 10 v DZ: Učenci doma samostojno izdelajo miselni vzorec o tekstilnih vlaknih. Posamezne pojme ilustrirajo ali uporabijo risbe in fotografije iz priloge DZ.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje:

1. Iz tekstilnih vlaken izdelujejo niti, iz niti blago in iz blaga oblačila in druge tekstilne izdelke: zavese, preproge, posteljnino, brisače, jadra, padala, nahrbtnike, jermene, podložke, nepremočljiva pregrinjala, oblazinjeno pohištvo itd.
2. Naravna vlakna pridobivajo iz dlake in zapredkov živali ter stebel, listov in plodov rastlin. Kemična vlakna pa izdelajo v kemični tovarni iz nafte in zemeljskega plina.
3. Kemična vlakna izdelajo iz goste tekočine. Iztiskajo jo skozi drobne luknjice in dobijo zelo tanke in dolge niti.
4. Rastlinska vlakna vpijajo vlogo, ker imajo obliko cevi, po katerih se v dobi rasti pretakajo voda in hranilne snovi.
5. Volnena vlakna, iz katerih je narejen pulover, imajo luskinasto površino. Med luske se ujame zrak, ki se ob telesu ogreje. Prav tako se ujame zrak v rahlo, mehko prejo, ki jo ustvarijo drobni kodri vlaken.

Učenci si pri ponavljanju lahko pomagajo z računalniškimi animacijami in igrkami na CD-ju. Doma izpolnjujejo mapo vzorcev z vlakni, ki so jih uporabili pri vajah ali zbrali posebej za zbirko.

Pripomočki

volnena vlakna, zobotrebec, različne rastline, nož, kamen, sveča na podstavku, pinceta, kovinska posoda ali porcelanast krožnik, bombažna vlakna, svilene niti ali blago, pramen las, papir, svinčnik, barvice, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura:

1. Malej Kveder, Sonja (1985): Tekstilne surovine, Vlakna 1, Zavod za šolstvo.
2. Rijavec, Tatjana (2002): Tekstilna vlakna: lastnosti in uporaba, Izobraževalno gradivo, NTF.
3. Jug, Marjeta (1984): Poznavanje blaga, tekstilno področje, Univerzum.
4. Jug Hartman, Maja (1995): Poznavanje tekstilij, 1. del — Vlakna, Tehniška založba.
5. Pavko Čuden, Alenka (2001): Struktura in lastnosti tekstilij — Izobraževalno gradivo, NTF.
6. Tekstilni leksikon, (1989) DO Paralele.
7. Massam — Windsor, Jo (1999): Animal fibres, Wendy Pye Publishing Limited.
8. Rowland-Warne, L. (1995): Oblačila, Zbirka svet okrog nas, Pomurska založba.
9. Parker, Steve (2001): Textiles — Science files, David West Children's Books.

PREJA, SUKANEC

Nit iz tekstilnih vlaken, ki so združena z vitjem oziroma sukanjem, se imenuje preja.

Princip predenja

Predivo, ki je stisnjeno v bale, najprej zrahljajo na bobnu rahljalnika, kjer se vlakna ločijo od primesi, očistijo. Kadar izdelujejo prejo iz mešanice vlaken, med rahljanjem mešajo različne vrste vlaken. Sledi mikanje, ki na bobnu uredi vlakna v vzdolžni smeri. Nastane tanka koprena, ki jo na koncu stroja zgostijo in zožijo v pramen. Vlakna v pramenu utrdijo oziroma povežejo z vitjem na predilniku. Nit spredejo. V shemi v učbeniku je prikazan konvencionalni prstanski predilnik.

Vrste prej:

- predivna (izdelana iz naravnih ali rezanih kemičnih vlaken),
- mikana (izdelana po mikalnem postopku predenja),
- česana (izdelana po česalnem postopku),
- filamentna (izdelana iz tekočine z iztiskanjem kemičnih vlaken),
- teksturirana (nakodrana filamentna preja),
- efektna (ima različne barvne in površinske efekte),
- šivalni sukanec (zelo tanka sukana preja),
- vrvi (debeli sukanci iz več združenih suakncev).

Operativni cilji**Učenci:**

- razlikujejo prejo od sukanca,
- med prsti izdelajo konček preje,
- izdelajo sukanec,
- izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev.

Ključne besede

preja, preslica, kolovrat, predivo, pramen, sukanec, kablana preja

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Vaja 11 v DZ: Učenci pri izvedbi vaje spoznavajo nastanek niti iz vlaken.

Vaja 12 v DZ: Učenci delajo v paru. Spoznavajo nastanek sukane in kablane preje.

Z izdelki, ki jih izdelajo pri vajah, naj učenci doma dopolnijo mapo vzorcev. Dodajo naj še različne preje in sukance, ki jih poiščejo doma. Za nazornejšo predstavo o predenju in sukanju si lahko pomagajo z računalniškimi animacijami na CD-ju.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Kolovrat so uporabljali za združevanje vlaken v nit, za predenje. Z njim so izdelovali prejo.
2. Sukanec nastane iz dveh združenih prej, ki ju skupaj vijejo.
3. Zelo tanek sukanec uporabljamo za šivanje, iz debelejšega, ki mu pravijo sukana preja, izdelujejo blago. Z združevanjem dveh ali več debelih sukancev, ki jih skupaj vijejo, izdelajo vrvi.

Pripomočki

higienska vata, 1 m tanke enojne vrvice iz naravnih vlaken (lahko preja za ročno pletenje, ki je že sukana), osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Jug Hartman, Maja (1996): Poznavanje tekstilij, 2. del — Tekstilnotehnološki postopki, Tehniška založba.
2. Tekstilni leksikon, (1989) DO Paralele.
3. Parker, Steve (2001): Textiles — Science files, David West Children's Books.

VRSTE BLAGA

Tkanine

Tkanine nastajajo na statvah. Razlikujemo enostavne klasične statve za tkanje gladkih in enostavno vzorčnih tkanin ter zahtevnejše žakarske statve za tkanje velikih vzorcev. Princip tkanja se skozi zgodovino do danes ni spremenil. Naprava se je iz ročne spremenila v stroj in doživela številne izboljšave. Te prispevajo h kakovosti tkanine, večji hitrosti in manjšemu hrupu.

Tkanine so sestavljene iz dveh sistemov niti. Osnovne, ki so navite na osnovnem valju na zadnji strani statev, se pri tkanju dvigajo in spuščajo. Zato jih speljemo skozi očesca jeklenih dvižnih elementov, ničalnic. Vsaka osnovna nit ima svojo ničalnico. Nameščene so na okvirjih, listih. Skupina listov, ki je potrebna za tkanje določene vezave, se imenuje brdo. Število listov v brdu je večje pri zahtevnejših vezavah. Za tkanje najenostavnejše vezave platno uporabimo dva lista. Tkanine v tej vezavi tkemo tako, da izmenično dvigujemo in spuščamo liste, v katere so vdete lihe oziroma sode osnovne niti. Pri tem nastane odprtina — zev med dvignjenimi in spuščenimi nitmi. Skoznjo zalučamo čolniček, v katerem je navitek z votkovno nitjo, ki se pri prehodu skozi zev z navitka odvíja. Osnovne niti so vdete tudi v greben — bilo, ki je podoben glavniku, le da je zaprt z obeh strani. Z njim pribijemo votkovno nit k nastajajoči tkanini, ki se navija na blagovni valj na sprednji strani statev. Na modernih strojnih statvah votka zaradi močnega hrupa in počasnega delovanja ne vnašajo več čolnički, pač pa gibajoča grabila. Ta primejo nit, ki se odvíja s križnega navitka na robu stroja, in jo vnašajo v zev, kjer jo na sredini prime grabilo z druge strani stroja. Pri nekaterih statvah vnašajo votek v zev zračni curek, vodni curek ali projektili. Sodobne tkalske stroje imenujemo brezčolnične statve.

Poznamo tri osnovne, temeljne vezave tkanin (platno, keper, atlas), izpeljane vezave (ribs, panama, keprove in atlasove vezave — damasti) in sestavljene vezave (gradlji). To so tkanine z dvema nitnima sistemoma, osnovo in votkom. Poznamo še tkanine s tremi nitnimi sistemi (frotir, žamet) in štirimi ali večnitnimi sistemi (dvojne tkanine ali dubli in večplastne tkanine).

Vezava platno

Votkovna in osnovna nit se izmenjujeta enakomerno, zato so niti med seboj trdno povezane.

Vezava keper

Votkovna nit preskakuje dve ali več osnovnih niti zapovrstjo. V naslednji vrsti se preskakovanje zamakne, zato dobimo poševne črte ali žarke.

Vezava atlas

Votkovna nit preskakuje več osnovnih niti zapovrstjo, gre pod eno samo osnovno nitjo in spet preskakuje več osnovnih niti. Na zgornji strani so vidne v večini votkovne niti, zato je površina gladka in lesketajoča. Na notranji strani tkanine je ravno nasprotno. Vidne so v večini le osnovne niti.

Pletivo

Je metrsko pleteno blago.

Pletenje so poznali že stari Egipčani, ki so pletli ročno s pletilkami. Pletilniki — stroji so se pojavili v 19. stoletju.

Pletiva razlikujemo glede na način oblikovanja petelj in njihovo povezovanje v zanke. Vodoravno pleteno pletivo imenujemo tudi votkovina, ker niti pri oblikovanju zank zapletamo v vodoravni vrsti. Tako se plete ročno pa tudi strojno. Pri strojnem pletenju se nit polaga na igle in zapleta v zanke v vodoravni smeri. Pletivo, ki ga strojne igle pletejo v navpični smeri, se imenuje snutkovno pletivo. Niti povezujejo blago v navpični smeri. Prepletajo se skozi dva ali tri sosednje stolpce.

Pletilni stroji imajo veliko število igel, razvrščenih v ravni vrsti (ploski) ali v krogu po obodu valja (krožni). Zaradi velikega števila pletilnih mest in navitkov prej – vsaka predstavlja eno vrsto v pletivu – so stroji zelo produktivni. To velja zlasti za krožne pletilnike, ki pletejo pletivo iz tanjše preje. Ploski pletilniki so namenjeni pletenju debelejših pletiv za puloverje, nekatere vrste ploskih pletilnikov so namenjene za pletenje zaves, tudi čipk.

Pletenine so iz pletiva skrojena in sešita oblačila.

Vlaknovine

So ploske tekstilije iz usmerjenih ali neusmerjenih vlaken. Povezava med vlakni je lahko mehanska, kemična ali toplotna. Za izdelavo vlaknovin se uporabljajo naravna vlakna bombaž, juta, volna in dlake ter kemična predivna ali filamentna vlakna. Vlaknovine imajo boljše lastnosti kot papir in slabše kot tkane oziroma pletene tekstilije. Pogosto so namenjene enkratni uporabi ali pa imajo kratko življenjsko dobo. Njihova prednost je nižja cena.

Polst

Je posebna vlaknovina, ki je narejena izključno iz volnenih vlaken in dlak. Za polstenje so potrebni temperatura nad 30 °C, voda, alkalni medij ter mehanska obdelava. Polstenje je posledica močnega skrčenja in prepletanja lusk posameznih vlaken.

Čipke in vezenine

Ročno izdelane sodijo na področje obrti in visoke mode. Strojno izdelane se od časa do časa pojavijo med modnimi blagi. Strojne vezenine se zelo pogosto uporabljajo za opremo oblačil z logotipi.

Operativni cilji

Učenci:

- razumejo način povezovanja niti v tkanino,
- razumejo oblikovanje tkanine na ročnih statvah,
- razlikujejo med tremi osnovnimi tkalskimi vezavami,
- izdelajo tri osnovne vezave iz trakov papirja in vezavo platno iz preje,
- razumejo način povezovanja niti v pletivo,
- razlikujejo med pletivom in pletenino,
- doma izdelajo nekaj vrst pletiva ali preprosto pletenino,
- opredelijo orodje in naprave za ročno in strojno pletenje,
- razlikujejo med vlaknovino, tkanino in pletivom,
- razvrščajo znane tekstilije med vlaknovine,
- izdelajo volneno polst,
- izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev,
- seznanijo se z načini izdelave čipk,
- seznanijo se z izdelavo klekljane čipke v Sloveniji,
- seznanijo se z načinom izdelave vezenine.

Ključne besede

osnova, votek, statve, listi, čolniček, tkanje, vezava, platno, keper, atlas, zapletanje, zanka, kvačka, pletilka, strojna igla, pletilni stroj, pletivo, pletenina, koprena, polnilo, talne obloge, čistilne krpe, klobočevina, pletena čipka, klekljana čipka, idrijska čipka, vezilna nit, vezilni vbodi, vezenina

Pojasnila in predlogi za izvedbo

TKANINE

Vaja 13 v DZ: Učence z vajo prevezovanja papirnatih trakov v osnovnih tkalskih vezavah dejavno vključimo v razumevanje tkanja. Pri rezanju trakov iz barvnih listov (iz priloge) jih spodbujamo k natančnosti pri delu. Učenci trakove lažje prevezujejo, če začnejo na vrhu lista, zato morajo shemo vezave v učbeniku brati od zgornje vrste navzdol. Učenci naj vajo opravijo v šoli. Pridobljeno znanje je dobro izhodišče za naslednjo vajo.

Vaja 14 v DZ: Učenci izdelajo preproste ročne statve iz pokrova škatle z uporabo bucik. Za osnovne in votkovne niti uporabijo prejo za ročno pletenje. Vaja je zamudna, zato priporočamo, da ročne statve izdelajo v šoli in zatkejo nekaj vrstic. Nalogo naj dokončajo doma.

Za lažje razumevanje tkalskega procesa naj si učenci ogledajo računalniško animacijo na CD-ROM-u. Če v šoli nimate pravih ročnih statev, na katerih bi jim ponazorili dvigovanje niti in tvorbo zeva, predlagamo predvajanje animacije tudi pri razlagi.

PLETIVO

Učni program ne predvideva izdelave pletenega izdelka v šoli, zato posebne vaje nismo predvideli. Za razumevanje načina oblikovanja pletiva je priporočljivo, da se učenci sami spoznajo z zapletanjem zank. Predlagamo, da učenci skupaj s starši ali starimi starši pred obravnavo učne vsebine omenjeno nalogo naredijo doma. Prikaz pletenja lahko izvede tudi učitelj. Znanje bodo nadgradili, če jim boste pokazali tudi zapletanje zank s kvačko. Za olajšanje razumevanja naj si učenci ogledajo računalniško animacijo na CD-ROM-u.

VLAKNOVINE, POLST

Vaja 15 v DZ: Učenci po navodilih v DZ izdelajo polst. Spodbujamo jih k samostojnemu delu. Delajo lahko v parih ali v skupinah, da bo delo potekalo hitreje. Ob dobri pripravi vaje jo bo mogoče izvesti v eni šolski uri. Poudariti moramo le, da je za izdelavo polsti nujno zagotoviti pravo volneno predivo (vlakna) in alkalno milo. Pri nas je mogoče volneno predivo najti na kmetijah, kjer gojijo ovce.

ČIPKE IN VEZENINE

Učni načrt poznavanja teh pojmov ne predvideva, vendar smo jih, kot je rečeno v uvodu, vključili zaradi tradicije in pomembnosti umetnih obrti na nekaterih območjih Slovenije. Izvajanje vaj s to tematiko vključite v program po lastni presoji.

Spretnosti klekljanja in vezenja učenci lažje razumejo po ogledu računalniške animacije na CD-ROM-u.

Vzorci blaga, ki jih učenci izdelajo pri vajah, naj doma vpnejo v mapo vzorcev.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Tkanino sestavljajo osnovne in votkovne niti.
2. Različne vezave tkanin imajo različen videz, blago je različno trpežno, ima različen lesk in otip.
3. Pletivo je pleteno blago, pletenina pa je oblačilo, ki je iz pletenega blaga sešito.
4. Iz vlaknovin so narejeni čistilne krpe, polnila prešitih odev in športnih zimskih vetrovk, nekatere talne obloge, klobuki ...
5. Čistilna krpa je narejena iz vlaknovine, pulover je narejen iz pletiva, kavbojke iz tkanega blaga, prav tako kuhinjski prt, klobuk pa iz volnene polsti.

Pripomočki

barvne priloge iz DZ, škarje, lepilo, pokrov kartonske škatle, bucike, lesena palčka sladoleadne lučke, preja za ročno pletenje, pletilke, kvačka, volneno predivo, plastična folija za podlago, posoda za vodo, topla voda (40–50 °C), termometer, alkalno milo, tlačilka za krompir, rokavice za zaščito rok, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Malej Kveder, Sonja (1985): Tekstilne surovine, Vlakna 1, Zavod za šolstvo.
2. Jug Hartman, Maja (1995): Poznavanje tekstilij, 1. del — Vlakna, Tehniška založba.
3. Jug Hartman, Maja (1996): Poznavanje tekstilij, 2. del — Tekstilnotehnološki postopki, Tehniška založba.
4. Pavko Čuden, Alenka (2001): Struktura in lastnosti tekstilij — Izobraževalno gradivo, NTF.
5. Angerer, Tatjana (2000): Radovedna ovca Pika Mojca, Družina.
6. Angerer, Tatjana (2002): Od ovce do preje, preproge, odeje, Mohorjeva založba.
7. Parker, Steve (2001): Textiles — Science files, David West Children's Books.

PLEMENITENJE BLAGA

Plemenitenje blaga je sestavljeno iz različnih mehanskih in kemičnih postopkov. Obdelave so odvisne od surovin in površinske strukture blaga.

Delimo jih na:

- predhodne obdelave (smojenje, pranje, sušenje, izkuhavanje, beljenje ...),
- barvanje in tiskanje ter naknadno fiksiranje barvil,
- suho apretiranje (krčenje, kosmatenje, striženje, glajenje, termofiksiranje, likanje s paro, polstenje ...),
- mokro apretiranje (vodoodbojna apretura, apretura proti madežem, proti gorenju, proti kosmatenju, protistatična apretura ...).

Beljenje in barvanje

Belijo in barvajo lahko že prejo, navito na križnih navitkih, ali blago. To delajo v strojih, ki se tesno zaprejo in je zato v njih mogoče obdelovati blago pri temperaturi nad 100 °C (kot v nekakšnih velikih ekonom loncih). Znotraj stroja kroži belilo ali barvilo, raztopljeno v vodi. Kadar barvajo blago, pa kroži tudi to. Kroženje omogoča enakomerno barvanje po vsej površini. Z nekaterimi barvili lahko blago barvajo tako, da ga pri previjanju z valja na valj vodijo skozi kopel barvila, ki ga prepoji. Barvilo fiksirajo na vlakna pri sušenju. Blago sušijo razpeto pri prehodu skozi sušilno komoro.

V industriji barvajo prejo in blago s sintetičnimi barvili, v manjših ekološko usmerjenih obrtnih delavnicah pa naravna vlakna še vedno barvajo z naravnimi barvili, ki so izvlečki rastlin. Vrsta sintetičnih barvil se izbira glede na vrsto vlaken.

Pri barvanju je zelo pomembno, da se barvila močno kemično vežejo z vlakni. Oblačila pogosto peremo, zato morajo biti barve obstojne, čim dlje morajo ohraniti prvotno globino barvnega tona. Barve morajo biti obstojne tudi proti znoju, svetlobi, kemičnemu čiščenju.

Tiskanje

Tiskanje je nanašanje barve na omejeno površino blaga. Tiskajo s tiskarsko pasto. To sestavljajo barvila, zgostila in dodatki za fiksiranje. Zgostilo preprečuje razlivanje paste na tkanini in omogoči njeno enakomerno nanašanje na reliefno gravirane tiskarske valje ali na ploske ali valjaste šablone.

Kadar nanašajo tiskarsko pasto na belo blago, je to direktni tisk, ko pa tiskajo že obarvano blago z jedko tiskarsko pasto, ki osnovno barvilo razkroji, je to jedki tisk. Lahko pa potiskajo neobarvano blago s posebno pasto, ki pri poznejšem barvanju na tem mestu prepreči obarvanje tkanine. Tak način tiska se imenuje rezervni. Transfer tisk ali termotisk pa je postopek, kjer vzorec najprej prenesemo na papir, nato pa ga s papirja s pretiskom pri visoki temperaturi prenesemo na blago ali na gotova oblačila.

Kosmatenje

Kosmatenje poteka na kosmatilnem stroju z velikim bodičastim valjem, prek katerega prehaja blago v razširjenem stanju pri previjanju z valja na valj.

Apretiranje

Različne apreture za izboljšanje lastnosti se na blago nanašajo iz vodnih raztopin, skozi katere vodijo razširjeno blago. Včasih apreturo nanašajo v zaprtih strojih za barvanje pred barvalnim postopkom ali po njem. Po nanosu tekoče apreture blago posušijo in apreturo fiksirajo na vlakna s toploto na sušilno-razpenjalnem stroju (sušilna komora).

Operativni cilji

Učenci:

- spoznajo pomen plemenitenja blaga,
- razumejo pomen beljenja in barvanja,
- spoznajo tehniko vzorčenja, prevezovanja,
- pobarvajo svileno tkanino z naravnimi barvili,
- razumejo način strojnega tiskanja,
- razumejo način kosmatenja blaga na kosmatilnem stroju,
- razvrščajo kosmateno blago glede na uporabo,

- spoznajo pomen nanosa umetnih snovi na blago,
- opredeljujejo lastnosti blaga glede na nanos apreture,
- izdelajo slikovni miselni vzorec Od vlaken do blaga.

Ključne besede

beljenje, barvanje, tiskanje, kosmatenje, apretiranje, barvilo, barvna kopel, šablona, vzorec, bodičasti valji, mehak otip, kosmateno blago, apretura, krčenje blaga, mečkovost blaga, gorljivost blaga, odbojnost vode, neprepustnost za veter

Pojasnila in predlogi za izvedbo

BARVANJE

Vaja 16 v DZ: Učenci pripravijo svileno tkanino — robec za barvanje. Za vzorčenje uporabijo staro tehniko prevezovanja, ki jim jo predstavimo z izdelki ali fotografijo.

Če ne želimo barvati z umetnimi barvili, ki jih lahko kupimo v trgovini z barvami in pripomočki za ustvarjalne urice, pripravimo naravno barvilo. V delovnem zvezku je opisana priprava barvila iz prave kave, ker za barvanje z njim ne potrebujemo dodatnega kemičnega sredstva. Lahko pa v literaturi o barvanju volne poiščemo drugo recepturo in naredimo barvilo iz drugega zelišča. Pri uporabi umetnega barvila se natančno držimo postopka, ki je predpisan na embalaži.

Svileno blago smo za barvanje izbrali zato, ker se lažje obarva kot volna ali bombaž, ki se z naravnimi barvili obarva zelo svetlo, barve pa so neizrazite.

Predlagamo, da vsak učenec pripravi svoj vzorec blaga. Svileno blago ima zelo majhno specifično težo, zato bi morali posamezen robec barvati v zelo majhni količini barvne kopeli, kjer težko zagotovimo enakomerno obarvanje. Zato barvajete vse robce skupaj.

Medtem ko manjše število učencev izvede barvanje robcev, lahko z drugo skupino izpeljete vajo tiskanja, ki v delovnem zvezku ni opisana. Potrebujete bombažno tkanino, gosto tekoče umetno barvilo za barvanje bombaža, krompir za izdelavo pečatov za tisk, nož in likalnik za fiksiranje barvila. Tiskate lahko tudi s filmsko šablono, ki jo izrežete iz prozorne plastične folije, in penasto gobico za nanašanje barve. Ker učenci to tehniko verjetno že poznajo, se je bodo lotili brez težav.

Vaja 17 v DZ: učenci doma samostojno izdelajo miselni vzorec o nastajanju blaga. Posamezne pojme naj ilustrirajo ali uporabijo risbe in fotografije iz priloge v DZ.

Za nazornejšo predstavo o plemenitenju blaga si lahko pomagamo z računalniškimi animacijami na CD-ju.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. V tovarni naredijo belo barvo blaga z beljenjem.
2. Nekoč so blago barvali z izvlečki rastlin, danes ga barvajo z umetno izdelanimi snovmi — umetnimi barvili.
3. Kosmateno blago uporabljajo za izdelavo toplih oblačil in zimske posteljnine.
4. Oblačila, ki varujejo pred vetrom in dežjem, so zaščitena z apretiranjem, nanašanjem umetnih snovi na površino blaga.

Pripomočki

svileni robčki, tanka sintetična vrvica, umetno barvilo ali zmleta pražena kava, majhni kamenčki, nerjaveča posoda, kuhalnica in zaščitne rokavice, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Jug Hartman, Maja (1996): Poznavanje tekstilij, 2. del — Tekstilnotehnološki postopki, Tehniška založba.
2. Elsner, Helga (1994): Batiken, der Freizeitspass, ALS-Verlag GmbH.
3. Angerer, Tatjana (2002): Od ovce do preje, preproge, odeje, Mohorjeva založba.
4. Parker, Steve (2001): Textiles — Science files, David West Children's Books.

11. POGLAVJE:

Oblačila in tekstilni izdelki za dom

U 68—97 DZ 54—58

4 šolske ure

OBLAČILA

Oblačila varujejo telo pred mehanskimi in kemičnimi poškodbami, insekti in vplivi okolja (vročina, mraz, prepih, vlaga, UV-žarki). Oblačila prenašajo vlago iz kože v ozračje, zato je pomembna njihova vpojnost. Ta je odvisna od vrste vlaken, strukture tekstilije in poznejše obdelave — apreture, ki navadno zamaši pore v tekstiliji, in tako zmanjša vpojnost. Oblačila tudi prepuščajo zrak iz okolja, kar omogoča odvajanje telesne toplote in dovajanje svežega zraka koži.

Razlikujemo vrhnja, spodnja in športna oblačila. Izdelujemo jih iz blaga oziroma oblačilnih tekstilij, ki jih delimo po namenu za naslednje izdelke:

- bluze, srajce, majice,
- lažja vrhnja oblačila,
- moške obleke in ženske kostime,
- težja vrhnja oblačila,
- spodnja oblačila,
- športna oblačila,
- delovna oblačila in uniforme,
- medvloge in podloge.

TEKSTILNI IZDELKI ZA DOM

Tekstilni izdelki za dom so hišne tekstilije in tekstilije za notranjo opremo. Delimo jih na:

- kopalniške,
- kuhinjske,
- okenske,
- stenske,
- pohištvene,
- talne.

Operativni cilji

Učenci:

- razvrščajo oblačila in tekstilne izdelke za dom glede na namen uporabe,
- ugotavljajo, kakšno blago je primerno za določeno vrsto oblačila,
- izpopolnjujejo zbirko tekstilij v mapi vzorcev.

Ključne besede

hlače, krilo, suknjič, jopica, pulover, majica, plašč, dežni plašč, vetrovka, rokavice, šal, pokrivala, modrček, pižama, spalna srajca, nogavice, dres, kopalke, trenirka, vetrovka, prt, pogrinjek, kuhinjska brisača, prijemalka, predpasnik, brisača, umivalna krpica, kopalni plašč, vzmetnica, nadvložek, vzglavnik, posteljnina, zavese, preproge, talne in stenske obloge, prevleke

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenec spoznava in razvršča oblačila in tekstilne izdelke za dom z ogledom prosojnice ali računalniške igrice na CD-ROM-u. Učenec odgovarja na vprašanja o blagu za vrhnja oblačila v vaji 18. V vaji 19 razvršča izdelke za opremo postelje glede na načine vzdrževanja.

Odgovori na vprašanja v vaji 18:

Oblačila, ki nas varujejo pred mrazom, so iz debelejšega, mehkejšega, kosmatega blaga. Pred sončnimi žarki nas varujejo oblačila iz lahkega bombažnega ali lanenega blaga z gladko površino. Pred vetrom in dežjem nas varujejo oblačila z gladko, prevlečeno površino.

Odgovor na vprašanja v vaji 19:

Prevleke in rjuhe peremo, vzmetnice in nadvložke sesamo, vzglavnike in prešite odeje pa stepamo.

Pri odgovoru na vprašanje v vaji 20 učenci izbirajo med različnimi vrstami oblačil (športnimi, vsakdanjimi, slavnostnimi ...)

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Polona se bo za odhod v kino oblekla v spodnja oblačila (spodnje hlače, spodnja majica) in vrhnja oblačila (srajca, kavbojke, jopica, jopič/vetrovka). Igor bo uporabil krpico za umivanje, brisačo, kopalni plašč.
2. Spodnje perilo mora biti vpojno in pralno, zračno in prilegajoče se telesu.
3. V stanovanju za boljše počutje uporabljamo blazine, oblazinjeno pohištvo, zavese, talne preproge in obloge.

Pripomočki

elektronske prosojnice, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Pavko Čuden, Alenka (2001): Struktura in lastnosti tekstilij— Izobraževalno gradivo, NTF.

IZDELAVA OBLAČIL

Že v pradavnini so se ljudje trudili, da so dali kožam, v katere so se oblačili, obliko, ki se je prilagajala telesu. Rezali in luknjali so jih z ostrimi kamni, povezovali pa s posušenimi črevesi in žilami živali.

Prve šivalne igle so bile narejene iz ribjih kosti, pozneje iz dragih kovin in železa. V 18. stoletju so se pojavili prvi šivalni stroji. V 19. stoletju se je razvila konfekcijska izdelava oblačil. Danes konfekcija pomeni serijsko, industrijsko proizvodnjo oblačil.

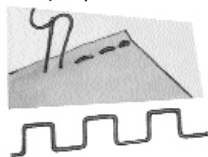
Enojni prešivni vbod

Pri vsakem vbodu se isti sukanec vodi skozi blago na drugo stran, nato se v določeni razdalji z vbodom skozi blago spet vodi na prvo stran. Vbodi se vrstijo v enakomernih razdaljah.

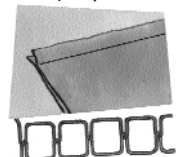
Dvojni prešivni vbod

Sestavljata ga dva sukanca. Zanke zgornjega sukanca se v blagu združijo z zankami spodnjega sukanca. Zgornja in spodnja stran šiva sta enaki. Tak šiv je osnovni šiv vseh gospodinjskih šivalnih strojev.

Enojni prešivni vbod

Dvojni prešivni vbod

OBLAČILA IN MODA

Oblačilni slog je izbor in uporaba tistih modnih elementov, ki so lastne posameznemu zgodovinskemu času ali obdobju, določeni skupini ljudi ali posamezniku. Na primer:

- babičin slog ob koncu 60. let 20. stoletja,
- ciganski slog v 60. in 70. letih 20. stoletja,
- grški slog — ohlapna frfotajoča oblačila,
- edvardijanski slog — oblačila s konca 19. in začetka 20. stoletja,
- vojaški slog,
- športni slog,
- kavbojski slog itd.

OBLAČILA IN NAKUPOVANJE

Lastnosti blaga

Osnovne informacije, na podlagi katerih lahko določijo lastnosti ploskovnih tekstilij, so surovinska sestava blaga, vrsta vezave niti in postopki plemenitenja. Pri preverjanju lastnosti blaga uporabljajo subjektivne in objektivne postopke preskušanja.

Pri subjektivnih postopkih uporabljajo svoja čutila, vid, otip, sluh. Tako ocenjujejo barvo, videz površine, otip blaga.

Objektivne postopke izvajajo laboratorijsko s kemijsko analizo ali z mehanskimi preskusi na standardiziranih merilnih napravah. Ti kemijski ali fizikalni postopki omogočajo, da izdelek izpostavijo podobnim vplivom, kakor jim je izpostavljen pri uporabi. Pravila za ocenjevanje so določena v standardih s primerjalnimi tabelami. Določeni so način odvzemanja vzorcev, postopek preskušanja, vrsta kemikalij, naprave za preskušanje in način vrednotenja rezultatov.

Med standardizirane meritve za ugotavljanje naslednjih lastnosti blaga sodijo:

- razpoznavanje vlaken,
- surovinska sestava,
- ploščinska masa tekstilij (tkanine, pletiva, vlaknovine, pletene čipke),
- gostota niti v tkanini in zank v pletivu,
- mečkavost – izravnalni koti,
- piling efekt (kosmatenje in oblikovanje kosmov vlaken na površini blaga pri nošenju),
- trdnost, razteznost in prožnost,
- drsenje niti v blagu (na primer ob šivu),
- prepustnost zraka,
- neprepustnost blaga za vodo,
- krčenje blaga pri pranju,
- obstojnost obarvanja pri pranju,
- stopnja beline,
- svetlobna obstojnost.

Operativni cilji

Učenci:

- opišejo, kako se izdelava oblačila,
- spoznajo enojni prešivni vbod in sešijejo z njim dva kosa tkanine,
- seznanijo se z industrijskim načinom izdelave oblačil,
- razlikujejo pomen gospodinjstev in industrijskih šivalnih strojev,
- razumejo pomen sloga oblačenja,
- razumejo pojem moda,
- izdelajo modno skico oblačila,
- izberejo barvo in opišejo vrsto blaga za skicirano oblačilo,
- ugotavljajo merila za nakup novih oblačil,
- ugotavljajo pomen lastnosti blaga pri uporabi,
- izvajajo preskuse lastnosti blaga,
- seznanijo se s pomenom oznak na oblačilu,
- izdelajo slikovni miselni vzorec o oblačilih.

Ključne besede

šivanje, šivalna igla, enojni prešivni vbod, šivalni stroj, dvojni prešivni vbod, slog oblačenja, moda, modna skica, lastnosti blaga, barva, videz, otip, mečkavost, vpojnost, vodoodbojnost, trdnost, razteznost, prožnost, odpornost proti drgnjenju, viseča etiketa, všita etiketa

Pojasnila in predlogi za izvedbo

IZDELAVA OBLAČIL

Učencem pokažemo strojno zašit dvojni prešivni vbod, šivanje lahko tudi prikažemo. Učenci se lahko preskusijo tudi v spretnosti sešitja dveh kosov blaga ali šivanju gumba, če čas dopušča. Učni načrt pridobivanja teh spretnosti ne predvideva, zato izvajanje te vaje prepuščamo vaši presoji.

OBLAČILA IN MODA

Učenci si ogledajo ilustracijo oblačilnih slogov in oblačil iz različnih zgodovinskih obdobj. Razmišljajo o slogu oblačenja in o modnem oblačenju. V vaji 20 ugotavljajo svoj oblačilni slog. V učbeniku si ogledajo modno skico oblikovalca. To je izhodišče za izdelavo naslednje vaje.

Vaja 21 v DZ: Učenci po svoji zamisli narišejo model oblačila za izbrano priložnost, izberejo najprimernejše barve, opisno izberejo blago za oblačila. Dela se lotijo v šoli, vajo dokončajo doma. Če učenci ne obvladajo risanja človeškega telesa, jim lahko pomagamo z že narisanim obrisom telesa, na katerega lahko narišejo oblačilo ali ga izrežejo iz barvnega papirja ter izdelajo kolaž. Za to tehniko lahko uporabijo tudi izrezke iz časopisov, kjer je vidna tekstura različnih vrst blaga (tkanine, pletiva, usnje ...).

OBLAČILA IN NAKUPOVANJE

Učence spodbujamo k aktivnemu razmišljanju o nakupovanju oblačil, ki ga poglobijo z odgovori na vprašanja v učbeniku. Razmišljajo o uporabnih lastnostih blaga, ki jih pričakujejo pri nošenju oblačila. To je izhodišče za vajo.

Vaja 22 v DZ: Učenci preskušajo lastnosti blaga na vzorcih, ki so jih zbrali v podpoglavju Vrste blaga. Izpolnijo razpredelnico v delovnem zvezku za štiri različne vrste blaga. Predlagamo, da preskušajo pletivo, lahko bombažno in težjo volneno tkanino ter tkanino za vetrovke. V učbeniku in DZ so opisane tiste lastnosti blaga, ki jih omenja učni načrt in jih je mogoče preskušati s preprostimi metodami brez zahtevnih naprav. Poimenovanje lastnosti je prilagojeno učenčevemu razumevanju.

Učenci si ogledajo fotografijo oblačila z visečo etiketo, pregledajo svoja vrhnja oblačila in vsite etikete na njih. Opažanja so izhodišča za obravnavo naslednjega poglavja. V ta namen naredijo doma tudi vajo 24, ki je opisana v naslednjem poglavju. Pri ugotavljanju surovinske sestave blaga jim pomagamo s prevodi tujih oznak vlaken, če so njihova oblačila neslovenskega izvora.

Vaja 23 v DZ: Učenci doma izdelajo slikovni miselni vzorec o oblačilih. Posamezne pojme ilustrirajo ali uporabijo risbe in fotografije iz priloge v DZ.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Izberem priložnost za nošenje oblačila,
 - narišem skico oblačila,
 - izrišem kroje,
 - urežem dele oblačila,
 - dele sestavim in sešijem.
2. Polona mora paziti, da:
 - je oblačilo lepega videza, primerne barve in prijetno na otip,
 - ga je mogoče prati v pralnem stroju ali čistiti v čistilnici,
 - ga je mogoče sušiti v sušilnem stroju,
 - se pri pranju ne krči,
 - ga ni treba likati oziroma da je likanje lažje,
 - se ne ponosi in ne strga prehitro.
3. Uporabne lastnosti blaga za oblačilo Polona lahko razbere z viseče in vsite etikete.

Pripomočki

kos tkanine (format A4), sukanec drugačne barve, šivanka, škarje, gumb, papir, barvice, flomastri, kolaž papir, revije, lepilo, vzorci lahke bombažne in težje volnene tkanine, pletiva, tkanine za vetrovke, šivalni stroj, elektronske prosojnice, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Jug Hartman, Maja (1996): Poznavanje tekstilij, 2. del — Tekstilnotehnoški postopki, Tehniška založba.
2. Pavko Čuden, Alenka (2001): Struktura in lastnosti tekstilij — Izobraževalno gradivo, NTF.
3. Sam, Anej (2001): Tudi otroci se oblačijo, Jasa.
4. O'Hara, Georgina (1994): Enciklopedija mode, DZS.
5. Rowland-Warne, L. (1995): Oblačila, zbirka Svet okrog nas, Pomurska založba.
6. Breskvar, Dušica (2000): Kaj moramo vedeti o tekstilu, Zveza potrošnikov Slovenije.

12. POGlavJE:

Vzdrževanje oblačil in drugih tekstilnih izdelkov

U 80—87 DZ 60—63

2 šolski uri

Simboli za vzdrževanje oblačil so na eni strani nasvet za uporabnika, na drugi pa zaščita proizvajalca pred morebitnimi pritožbami. Zapisani simboli so merilo za pravilno vzdrževanje. Če jih kršimo, nismo upravičeni do reklamacije.

Operativni cilji

Učenci:

- spoznajo pomen oznak, simbolov za vzdrževanje tekstilnih izdelkov,
- razvrščajo perilo po barvah, vrstah vlaken in namenu,
- določajo temperaturo pralne kopeli za posamezno vrsto perila,
- izbirajo vrsto pralnega sredstva glede na barvo in vrsto vlaken perila,
- ugotavljajo pomen simbolov na embalaži pralnih sredstev,
- spoznavajo škodljivi vpliv nekaterih pralnih sredstev na okolje,
- razlikujejo med sušenjem perila na zraku in v sušilnem stroju,
- izbirajo način sušenja za posamezno vrsto perila,
- razumejo smisel izbire temperature za posamezno vrsto perila glede na vrsto vlaken,
- prepoznavajo različne naprave in pripomočke za likanje,
- seznanijo se z nevarnostjo in možnimi nesrečami pri likanju,
- izdelajo slikovni miselni vzorec o negi in vzdrževanju oblačil.

Ključne besede

simboli, oznake, pranje, sušenje, likanje, beljenje, kemično čiščenje, pralni prašek, tekoče pralno sredstvo, pripomočki za mehčanje, pripomočki za odstranjevanje madežev, fosfati, fosfatni krog, vrv za sušenje, sušilni stroj, likalnik, likalna deska, likalni stroji

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Vaja 24 v DZ: : Učenci si ogledajo vsite etikete (spoznali smo jih že v prejšnjem poglavju) na svojih oblačilih. Pokažemo jim tudi viseče etikete, ki jih imajo oblačila ob nakupu (lahko na prosojnici). Spoznajo namen označevanja oblačil. Iz tabele simbolov v učbeniku spoznavajo pomen simbolov za vzdrževanje in določajo pravilen postopek vzdrževanja tekstilnih izdelkov. Predlagamo, da vajo naredijo doma, kot uvod v obravnavo učne tematike o vzdrževanju. Z vajo jih seznanimo pri ogledovanju vseh etiket na njihovih vrhnjih oblačilih, ko se pogovarjamo o oznakah na oblačilih ob koncu prejšnjega poglavja.

Vaja 25 v DZ: Učenci spoznavajo pomembne razlike pri vzdrževanju oblačil iz različnih vrst vlaken. Ob rezultatih praktičnega dela spoznajo pomembnost pravilne izbire pralnega sredstva za pranje volne. Učenec v DZ zapiše opažanja.

Učni načrt predvideva razmišljanje o optimalni izbiri pralnega stroja za družino. Učence k temu spodbujajte v pogovoru. V pogovoru spoznajo tudi pomen sušilnega stroja v sodobnem gospodinjstvu in izbirajo pravi način sušenja za posamezno vrsto perila.

Vaja 26 v DZ: Vajo izpeljejo z aktivnostjo pri likanju doma, pod nadzorom staršev. Učenec v okviru domače naloge odgovori na vprašanja v delovnem zvezku. Vajo lahko izvedete tudi v šoli. Likanje je manj primerno v skupini, kjer je veliko učencev, saj učitelj ne more nadzorovati vsakega učenca posebej.

Odgovora na vprašanja v vaji 26 v DZ:

- Temperaturo likanja izberemo po pregledu simbolov na všiti etiketi izdelka.
- Med likanjem ravnamo previdno, da se ne opečemo. Vroč likalnik odlagamo na kovinsko ploščo ali stojalo na likalni deski. Prav tako postavimo tja likalnik po končanem likanju. Počakamo, da se ohladi, in ga šele nato pospravimo v omaro, na polico ...

Vaja 27 v DZ: Učenci doma po svoji zamisli izdelajo miselni vzorec o negi in vzdrževanju oblačil. Pojme lahko ilustrirajo ali uporabijo risbe in fotografije iz priloge DZ.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Zato, da nanjo zapišejo podatke o izdelovalcu, o izdelku in simbole o načinu vzdrževanja.
2. Oblačila vzdržujemo zato, da jih bomo lahko dolgo uporabljali, in zato, ker tako skrbimo tudi za svojo higieno — telesno čistočo.

Pripomočki

vzorci blaga ali preje iz 100— odstotnih volnenih vlaken, sredstvo za pranje volne, prašek za pranje bombažnih oblačil, dve posodi za pranje, topla voda, termometer, rokavice za zaščito rok, viseče etikete, elektronske prosojnice, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

3. Jug Hartman, Maja (1996): Poznavanje tekstilij, 2. del — Tekstilnotehnoški postopki, Tehniška založba.
2. Breskvar, Dušica (2000): Kaj moramo vedeti o tekstilu, Zveza potrošnikov Slovenije.

13. POGlavJE:

Obutev

U 88—94 DZ 65

2 šolski uri

Tako kot obleka tudi čevlji varujejo človeka pred vremenskimi vplivi. Pravilen izbor obutve pa vpliva tudi na naše počutje in zdravje. Deformacije stopal, ki nastajajo zaradi nepravilne obutve, nam lahko poslabšajo krvni pretok v prstih nog, lahko povzročijo bolečine v kolkih ali hrbtenici. Pomanjkljiva higiena nog in obutve lahko povzroči razvoj kožnih bolezni, katerih zdravljenje je zelo dolgotrajno. Večina bolezni se sicer pojavi v starejših letih, vendar ljudje svoje navade oblikujemo že v mladosti. Zato je toliko pomembneje, da učenci spoznajo pomen vseh naštetih dejavnikov, ki v zvezi z obutvijo vplivajo na naše zdravje.

Operativni cilji

Učenci:

- utemeljijo pomen zdrave obutve,
- naštejejo in ovrednotijo materiale za obutev,
- razumejo oznake in velikosti obutve,
- spoznajo pravilne postopke vzdrževanja obutve.

Ključne besede

obutev za vsakdanjo rabo, otroška obutev, športna obutev, ortopedska obutev, zaščitna obutev, copati, usnje, sintetični materiali, tekstilni materiali, francoski sistem, angleški sistem, sredstva in pripomočki za vzdrževanje: ščetinasta krtača, krema, impregnacijska sredstva, mleko za čiščenje usnja

Pojasnila in predlogi za izvedbo

Učenci v vaji 28 razmišljajo, zakaj nosimo obutev.

Ob fotografijah čevljev (na prosojnicí) učenci samostojno razmišljajo o vrstah obutve. Ogledajo si risbe obremenitve stopala ob različnih višinah pete in razmišljajo o pomenu zdrave obutve.

Odgovor na vprašanje v vaji 28:

Obutev nosimo zato, da se zavarujemo pred mrazom, vlago, poškodbami in umazanijo.

Vaja 29 v DZ: Učenci aktivno spoznavajo merske sisteme in velikostne številke. Izmerijo velikost svojega stopala in razberejo velikost obutve iz tabele v učbeniku v različnih merskih sistemih. Rezultate merjenj in odčitavanj vpišejo v DZ.

Odgovori na vprašanja za ponavljanje

1. Ker me varuje pred mrazom in vlago jeseni in pozimi in pred vročino poleti. Obutev tudi zaščiti stopala pred poškodbami in umazanijo.
2. Obuvala so navadno iz usnja. Obuvala iz sintetičnih materialov ne prepuščajo vode, zato so primerna za jesensko in zimsko vreme. Čevlji so lahko tudi iz tekstilnih materialov, iz katerih izdelujejo poletno obutev pa tudi športne in hišne copate. Podplati cokel in ortopedske obutve so lahko narejeni tudi iz lesa ali plute.
3. Ob nakupu obutve moram biti pozoren na velikost stopal in na številko čevljev. Pozoren moram biti na to, da levo in desno stopalo pogosto nista enaka. Premajhni ali preveliki čevlji lahko povzročijo preoblikovanje stopal.
4. Čevlje negujem zato, da ostanejo čim dalj časa lepi in uporabni, in zato, da ohranim zdravje svojih nog. Vlažne, prepotene čevlje moram presušiti, čevlje negovati s krtačenjem prahu in umazanije. Usnjene čevlje lahko negujem s kremo, mlekom za čiščenje ali z negovalnimi razpršili.

Pripomočki

papir, svinčnik, ravnilo z merilom ali meter, osebni računalnik s CD-ROM-om, projektor

Dodatna literatura

1. Rowland-Warne, L. (1995): Oblačila, zbirka Svet okrog nas, Pomurska založba.
2. Jevšenak, Ludvik (1996): Tako se uspešno prodaja obutev, Center za tehnološko usposabljanje.